

Strategia Națională de Educație Financiară 2022-2026

Aprilie 2022

Cuprins

1. Introducere	3
1.1. Conturarea demersului de elaborare a Strategiei Naționale de Educație Financiară	6
1.2. Perioada de implementare a Strategiei Naționale de Educație Financiară.....	6
1.3. Instituțiile implicate in elaborarea Strategiei Naționale de Educație Financiară	7
2. Informații generale relevante	9
2.1. Consideratii privind situația economico – financiară a României	9
2.2 Educația și sistemul de învățământ din România la momentul actual	11
2.2. Evaluarea nivelului actual de educație financiară în România	13
2.3. Alte aspecte ale contextului economic și social	15
2.3.1. Modificări în structura populației pe grupe de vârstă	18
2.3.2. Veniturile populației	19
2.3.2. Migrația	19
2.3.4. Întreprinderile micro, mici si mijloci	20
3. Priorități, politici și cadrul juridic actual	20
3.1. Priorități.....	20
3.2. Politici publice.....	23
3.3. Cadru juridic actual.....	23
4. Definirea problemelor.....	26
5. Obiective	27
6. Principii generale	28
7. Direcții de acțiune	30
7.1. Direcții de acțiune pentru copii și tineri până în 25 de ani.....	30
7.2 Direcții de acțiune pentru populația adultă.....	34
7.3 Direcții de acțiune operatorii economici și alte entități	37
8. Concluzii	38
Anexa I - Plan de Acțiune	40
Anexa II – Fise de continututi educationale pentru grupurile tinta.....	47

1. Introducere

Educația financiară (în sensul ei cel mai larg) este definită pe plan internațional ca fiind „procesul prin care consumatorii de produse financiare/investitorii își îmbunătățesc nivelul de înțelegere al produselor financiare, conceptelor și riscurilor, urmând ca prin informare, instruire și /sau consultanță obiectivă, aceștia să-și poată dezvolta abilitățile și încrederea în sine necesare pentru a conștientiza riscurile și oportunitățile financiare, pentru a lua decizii informate, pentru a ști unde să caute sprijin și pentru a lua și alte măsuri eficiente de îmbunătățire a nivelului de bunăstare financiară”.¹ Conform acestei definiții, educația financiară este un proces ce nu se rezumă numai la însușirea unui nivel acceptabil de cunoștințe în domeniul financiar, ci implică și adoptarea unor atitudini și comportamente corespunzătoare în abordarea aspectelor de natură financiară.

Nevoia abordării coerente la nivel național a educației financiare a condus inevitabil spre apariția strategiilor naționale de educație financiară, acestea având ca scop stabilirea unor obiective specifice și a direcțiilor de acțiune a partenerilor angrenați în elaborarea și implementarea lor pentru o perioadă de timp dată în vederea îmbunătățirii nivelului de educație financiară a populației unei țări.

Strategiile naționale de educație financiară au apărut inițial pe agenda publică a țărilor dezvoltate la începutul anilor 2000 (de exemplu: Japonia, Marea Britanie, Olanda, SUA etc.) după criza din anul 2008² observându-se o extindere a acestor practici, tot mai multe țări³ hotărând să coordoneze și să promoveze activități colective pentru îmbunătățirea capacității financiare în rândul populației.

Mai specific, scopul acestora a fost de a îmbunătăți abilitatea oamenilor de a:

- Gestiona (administra) mai bine finanțele personale;
- Planifica în avans evenimentele importante din viață;
- Evita sau cel puțin diminua ceea ce se cheamă stresul financiar și severitatea crizelor financiare induse la nivel individual și de familie.

Toate acestea au în vedere, printre altele, aspecte precum:

- înțelegerea mai temeinică a mecanismelor de economie și finanțe;
- administrarea eficientă a banilor și luarea unor decizii financiare informate;
- înțelegerea drepturilor consumatorilor și a instrumentelor disponibile pentru a evita situațiile de criză financiară;

¹ <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/National-Strategies-Financial-Education-Policy-Handbook.pdf>

² https://www.oecd.org/finance/financial-education/G20_OECD_NSFinancialEducation.pdf

³ Conform OCDE, în 2013 45 de țări implementaseră sau erau în curs de a concepe o strategie națională de educație financiară

- consolidarea comportamentelor de economisire în rândul populației încurajând principiul autocontrolului și investițiile în planuri pe termene mai îndelungate (de ex. pentru perioada de pensionare);
- asigurarea unei bune înțelegeri a riscurilor și a unei modalități corecte de a gestiona datoriile;
- promovarea și încurajarea folosirii asigurărilor pentru a se proteja în cazul unor evenimente neașteptate.

Educația financiară a devenit un aspect de interes și pentru entitățile care fac parte din sistemul financiar românesc și alte instituții, cum ar fi Guvernul, organismele de supraveghere financiară, corporațiile financiare, ONG-urile, agenții de protecție a consumatorilor și în general a tuturor actorilor implicați pe piețele financiar bancare. Aceasta a condus la dezvoltarea unor programe de educație financiară care s-au adresat în principal elevilor, fiind înregistrate anumite progrese. Cu toate acestea conform celui mai recent studiu al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică („OCDE”) cu privire la nivelul de alfabetizare financiară, desfășurat pe un eșantion de țări din Regiunea de Sud-Est a Europei („Regiunea SEE”), România a obținut cel mai scăzut scor de cunoștințe în domeniul financiar⁴.

Prezenta *Strategie națională de educație financiară („SNEF”)* are ca scop stabilirea obiectivelor specifice și a direcțiilor de acțiune pentru perioada 2022-2026 în vederea îmbunătățirii nivelului de educație financiară în rândul elevilor și adulților din România.

De asemenea, SNEF poate contribui la creșterea bunăstării economice a consumatorilor din România, prin:

- îmbunătățirea cunoștințelor financiare ale grupurilor identificate în cadrul acestei strategii;
- conștientizarea drepturilor și obligațiilor cetățenilor în materie de produse și servicii financiare;
- creșterea rezilienței financiare;
- consolidarea disciplinei financiare în rândul populației;
- conștientizarea importanței unui comportament fiscal corect și responsabil atât în rândul adulților, cât și în rândul viitorilor contribuabili;
- corelarea măsurilor cuprinse în Strategie cu măsurile de protecție a consumatorilor de produse și servicii financiare.

⁴ Bulgaria, Croația, Georgia, Macedonia de Nord, Moldova, Muntenegru și România

Necesitatea unui efort coordonat la nivelul autorităților naționale pentru îmbunătățirea nivelului de educație financiară în rândul populației a apărut pe fondul creșterii responsabilității indivizilor pentru propria bunăstare financiară, astfel:

- Creșterea accesibilității produselor de creditare determină și o creștere a responsabilității din partea consumatorului cu privire la evaluarea capacității de a rambursa datoria. Cu toate că în cazul României gradul de îndatorare agregat este sub media europeană „pot exista asimetrii importante la nivelul distribuției, persoanele cu veniturile cele mai scăzute fiind de regulă caracterizate de cele mai ridicate valori ale gradului de îndatorare”⁵. Deși creditarea este esențială pentru dezvoltarea economiei, persoanele supra îndatorate sunt expuse la vulnerabilități financiare suplimentare. În trimestrul I din anul 2020, numărul creditelor de consum a crescut cu 3,9%⁶ menținând trendul ascendent înregistrat în ultimii 3 ani;
- Riscul de a cheltui în exces în detrimentul economisirii: creșterea ofertei de produse promovate intens de către agenții economici și modificarea comportamentelor de cumpărare determinată de evoluțiile în tehnologie cum sunt plata cu telefonul, comenzile electronice și noile forme de împrumut (de ex., produse de creditare cu dobânda zero) au ca efect creșterea riscului de a efectua cumpărături impulsive, fără o analiză a nevoilor reale din partea consumatorului. Conform raportului Comisiei Europene, economia României a urmat un model de creștere bazat pe consum în anul 2019, iar creșterea de 4,1% a fost înregistrată „pe fondul consumului privat”⁷. Recenta criză generată de pandemia CoVID-19 demonstrează importanța însușirii de către populație a comportamentului orientat spre economisire pentru a depăși mai ușor perioadele caracterizate de un nivel sporit de incertitudine.
- Responsabilitatea de a-și planifica veniturile la momentul pensionării: sistemul de pensii din România, de tipul *pay-as-you-go* („PAYG, bazat pe solidaritatea între generații, se confruntă cu provocări majore pe fondul îmbătrânirii populației, migrației și creșterii speranței de viață. Reforma sistemului PAYG a fost realizată prin introducerea sistemului de pensii private, prin care s-a urmărit suplimentarea pensiei acordate de sistemul public prin adăugarea de noi surse de pensie în vederea creșterii calității vieții pensionarilor, bazate pe contribuții individuale;
- Creșterea complexității produselor financiare: există un număr în continuă creștere de furnizori de servicii financiare care prezintă o ofertă extinsă de produse. Progresul tehnologic recent a condus la apariția unor noi produse financiare (respectiv, cripto-actiunile) și a facilitat accesul la produsele financiare clasice. Accesul facil sporește responsabilitatea consumatorului și oferta tot mai variată de produse financiare crește complexitatea deciziei de a alege produsul adecvat.

⁵ Raport asupra stabilității financiare iunie 2020, Banca Națională a României

⁶ <https://www.bnr.ro/Loans-to-households-6374.aspx>

⁷ Raportul de țară din 2020 privind România, Semestrul european 2020: evaluarea progreselor înregistrate în ceea ce privește reformele structurale, prevenirea și corectarea dezechilibrelor macroeconomice, precum și rezultatele bilanșurilor aprofundate efectuate în temeiul Regulamentului (UE) nr. 1176/2011

1.1. Conturarea demersului de elaborare a Strategiei Naționale de Educație Financiară

În iulie 2018 a fost semnat (la inițiativa BNR) un Acord de colaborare între Ministerul Educației, Ministerul Finanțelor, Autoritatea de Supraveghere Financiară și Asociația Română a Băncilor și Banca Națională a României pentru realizarea unor activități comune în domeniul educației financiare, inclusiv elaborarea unei Strategii Naționale de Educație Financiară.

Acordul de colaborare asigură un cadru inter-instituțional prin intermediul căruia cele cinci părți semnatare realizează activități comune în domeniul educației financiare pentru grupurile țintă și schimburi de experiență privind inițiativele existente ale partenerilor în domeniul educației financiare. Scopul său vizează dezvoltarea, însușirea și aprofundarea unor elemente ale educației financiare la nivelul învățământului preuniversitar și al persoanelor adulte (inclusiv la nivel universitar).

Pentru susținerea implementării Strategiei Naționale de Educație Financiară care va fi elaborată în baza acestui acord, partenerii și-au propus, de asemenea, elaborarea unei Cărți albe care să conțină lista tuturor actorilor angrenați în activități / proiecte din domeniul educației financiare.

În derularea procesului de elaborare strategică, un element important în cazul României a fost colaborarea cu OCDE prin intermediul proiectului de asistență tehnică, finanțat de Ministerul de Finanțe din Olanda „Technical assistance project for financial education in the Constituency Program of the Netherlands Ministry of Finance” care prevede sprijin pentru elaborarea unei SNEF.

Necesitatea efectuării demersurilor necesare pentru elaborarea SNEF a fost identificată și pe fondul rezultatelor studiilor efectuate de terțe părți în România cu privire la nivelul de educație observat în rândul adulților. Conform celui mai recent studiu OCDE publicat în 2020 cu privire la nivelul de alfabetizare financiară în rândul populației adulte din 26 de țări, România se situează pe penultimul loc, înaintea Italiei, la scorul obținut pentru măsurarea nivelului de cunoștințe în domeniul financiar. Rezultatele acestui studiu sunt în acord și cu un raport din 2015 publicat de Standard & Poor's care plasează România pe ultimul loc în Uniunea Europeană în privința cunoștințelor financiare, doar 22% dintre cei intervievați aveau cunoștințe minimale despre inflație, dobânda, dobânda compusă și diversificarea riscului.

1.2. Perioada de implementare a Strategiei Naționale de Educație Financiară

Perioada estimată pentru implementarea SNEF este 2022–2026. Având în vedere evoluția epidemiologică generată de răspândirea coronavirusului Sars-Cov2, dar și necesitatea unui larg proces de consultare a factorilor interesați înainte de aprobarea strategiei, este posibil ca primele măsuri din strategie să fie implementate începând cu anul 2023.

1.3. Instituțiile implicate în elaborarea Strategiei Naționale de Educație Financiară

Prezenta *Strategie Națională de Educație Financiară* a fost elaborată de instituțiile semnatare ale acordului semnat în 2018, respectiv Ministerul Educației, Ministerul Finanțelor, Autoritatea de Supraveghere Financiară, Asociația Română a Băncilor și Banca Națională a României cu implicarea stakeholderilor public – privați ca urmare a procedurii de consultare publică.

Autoritatea de Supraveghere Financiară (ASF) este autoritatea națională, înființată în anul 2013 prin OUG nr. 93/2012 aprobată prin Legea 113/2013, cu modificările și completările ulterioare, pentru reglementarea și supravegherea piețelor asigurărilor, a pensiilor private, precum și a pieței de capital. ASF contribuie la consolidarea cadrului integrat de funcționare a celor trei piețe, care însumează peste 10 milioane de participanți.

La nivel național au fost elaborate următoarele documente care stabilesc printre obiective educația financiară abordată de autoritățile statului:

- Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă a României 2030, adoptată de Guvernul României în 2018.
- Planul național de adoptare a monedei euro (2018), la a cărei realizare au participat reprezentanți ai Administrației Prezidențiale, Guvernului, BNR, ASF, Academiei Române, mediului academic, societății civile ș.a., stabilește în mod clar acțiuni și programe atât comune pentru diferite autorități ale statului, cât și alocate fiecărei autorități (inclusiv ASF).

Toate aceste abordări și strategii ale autorităților române (Guvern, BNR, ASF etc.) au ca obiectiv creșterea nivelului de educație financiară în România, în condițiile în care țara noastră se află pe ultimul loc în Europa de Sud Est (conform studiilor OCDE din 2020). Este de reținut și Raportul de țară al Comisiei Europene publicat în anul 2020⁸ care face trimitere la necesitatea existenței în România a unei strategii naționale de educație financiară și a unor acțiuni, referindu-ne aici în special pentru dezvoltarea piețelor nebancale.

„A New Vision for Europe’s Capital Markets” – Raport final al Forumului la nivel înalt pentru piața de capital unică” (din iunie 2020) formulează o serie de recomandări, invitând Comisia Europeană să urmărească printre altele: recunoașterea educației financiare ca prioritate, stabilirea de competențe (prin dezvoltarea de programe, stabilirea de indicatori de monitorizare etc.) și de mecanisme de cooperare între state, întărirea programelor de finanțare UE care se adresează educației financiare, aplicarea de UE și statele membre a unor programe destinate populației pentru creșterea nivelului de cunoștințe și abilități financiare.

Totodată, în anul 2020, Uniunea Europeană a inițiat demersuri pentru a stabili un cadru european pentru acest tip de educație, fiind discutate astfel de aspecte în cadrul structurilor europene

⁸ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-romania_ro.pdf?fbclid=IwAR0mGjZOodEC0o6-HhoI__z0rDJnt4Saw4Ek3XOhhokyp-5RjxU0P2Omtjk

centrale. Documentul de lucru „Strengthening the financial resilience of households in Europe - Discussion Paper for the Government Expert Group on Retail Financial Services” a avut ca obiect educația financiară, adresându-se în acest context statelor membre, identificând educația financiară ca o necesitate și prioritate prezentă a Comisiei Europene.

DRAFT

2. Informații generale relevante

2.1. Consideratii privind situația economico – financiară a României

Banca Mondială a clasificat pentru prima dată România ca fiind o țară cu venituri ridicate, conform datelor din 2019. Cu toate acestea, criza declanșată de pandemie a readus țara în grupul celor cu venituri medii superioare în 2021. Pe termen mediu și lung, România trebuie să abordeze constrângerile sale structurale, inclusiv nivelul ridicat de inegalitate, precum și fundamentul precar de creștere economică. Acest fundament este cauzat, conform unei analize a Băncii Mondiale, inclusiv de provocări în ceea ce privește cantitatea și calitatea muncii, datorate, în principal, deficiențelor referitoare la calitatea și incluziunea educației, dar și lipsei unor competențe critice, printre care se numără și educația financiară⁹.

Conform unui raport asupra stabilității financiare elaborat de Banca Națională a României¹⁰, „nivelul riscurilor sistemice la adresa stabilității financiare din România se menține însemnat, analog dinamicii de pe plan internațional, în condițiile în care perspectivele privind activitatea economică viitoare continuă să fie marcate de incertitudine, alimentată în principal de multitudinea de efecte asociate pandemiei COVID-19. Acestor efecte li s-a alăturat de curând instabilitatea cauzată de conflictul din Ucraina. Măsurile pentru sprijinirea economiei, implementate de autorități, precum și relaxarea unor restricții de distanțare socială au contribuit la atenuarea efectelor negative provocate de situația sanitară. Această criză a arătat, mai mult decât cele anterioare, nevoia unei schimbări a structurii economiilor, cu accent către activități de protejare a mediului, de implementare și susținere a inovațiilor tehnologice în domeniul digital, de majorare a gradului de incluziune și de reducere a inegalității. Mai mult, criza actuală va presupune, conform Băncii Naționale, eforturi importante de asigurare a sustenabilității datoriilor acumulate, în special la nivelul sectorului public, dar și al celui privat.

Digitalizarea la nivelul economiei are spațiu amplu de îmbunătățire, România fiind a treia cea mai puțin performantă țară din această perspectivă, în special din punct de vedere al integrării tehnologiilor, dar și al capitalului uman. În anul 2020, o proporție redusă din totalul companiilor din România (6%) a investit în perfecționarea abilităților ICT (Information and Communications Technology) ale personalului, în timp ce media la nivel european se situa la 20 la sută.

Realizarea de investiții în direcția ameliorării acestei situații poate conduce la o orientare mai amplă a spiritului antreprenorial către domenii care implică un nivel tehnologic sau de cunoaștere mai ridicat, în condițiile în care la momentul actual în componența sectorului companiilor predomină firme care activează în domenii mai puțin intensive din aceste puncte de vedere.

⁹ <https://www.worldbank.org/ro/country/romania/overview#1>

¹⁰ Banca Națională a României, Raport asupra stabilității financiare, iunie 2021, Anul VI (XVI), nr. 10 (20), ISSN 1843-3243

În acest context, îndreptarea într-o mai mare măsură a firmelor către domenii generatoare de valoare adăugată superioară, precum și atragerea de noi investitori către aceste sectoare pot contribui atât la transformări cu privire la sustenabilitatea modelului actual de creștere economică, cât și la ameliorarea dezechilibrelor macroeconomice, prin prisma îmbunătățirii soldului balanței comerciale. În plus, orientarea către această direcție ar trebui acompaniată de programe ample de digitalizare, în linie cu noua agendă europeană, prin care să se asigure infrastructura digitală, precum și alfabetizarea digitală în rândul populației, necesare în vederea dezvoltării, precum și a utilizării acestor noi tehnologii.

Componenta de asigurări din cadrul sectorului financiar nebancaar continuă să fie cel mai puțin dezvoltată, comparativ cu celelalte segmente, deși tendința a fost de majorare a dimensiunii acestui sector în anul 2020 față de 2019. În anul 2020, au fost subscrise prime brute în valoare de aproximativ 12,5 miliarde lei, în creștere cu circa 5,4 la sută comparativ cu valoarea înregistrată în 2019 (Grafic 3.24). Piața asigurărilor din România este canalizată preponderent pe asigurări generale, asigurările de viață deținând o pondere de circa 19 la sută în totalul primelor brute subscrise în anul 2020. Cerințele cu privire la necesarul de capital de solvabilitate (SCR) și cerințele de capital minim (MCR), calculate la nivel agregat, pentru întreaga piață de asigurări, s-au situat la niveluri satisfăcătoare în anul 2020, valorile indicatorilor fiind supraunitare. Deși comparativ cu economiile similare din regiune, dar și relativ la media europeană, România înregistrează niveluri mai reduse ale acestor indicatori, perspectivele de dezvoltare a sectorului de asigurări se mențin favorabile. Creșterea gradului de conștientizare și dezvoltare a educației financiare și promovarea produselor de asigurare adaptate nevoilor consumatorilor pot conduce la sporirea încrederii populației în sectorul asigurărilor.

Vulnerabilitățile determinate de problema demografică se manifestă în continuare, pe fondul persistenței sporului natural negativ și al fenomenului migrației din ultimii ani. Îmbătrânirea accentuată a populației, corelată cu creșterea ponderii persoanelor în vârstă dependente de populația activă (17,3 la sută din populația după domiciliu la 1 ianuarie 2021 este reprezentată de persoane în vârstă de peste 65 ani, în creștere cu 0,4 puncte procentuale față de anul anterior), precum și tendința continuă de scădere a populației rezidente (-0,5 la sută în 2021 față de 2020) determină amplificarea tensiunilor la nivelul pieței muncii. În plus, pandemia COVID-19 a dus la creșterea mortalității (+14 la sută în anul 2020 comparativ cu 2019) și diminuarea numărului de nou-născuți (-5 la sută în anul 2020 față de 2019), astfel sporul negativ s-a deteriorat de la o medie lunară de 5 900 de persoane în anul 2019 la 9 880 de persoane în 2020. În acest context, pentru a reduce presiunea asupra populației ocupate și a susține echilibrul pe piața muncii, este esențială îmbunătățirea disponibilității de personal calificat, coroborată cu eficientizarea sistemului educațional, centrat pe pregătirea adecvată a forței de muncă. Îmbunătățirea abilităților digitale și în domeniul noilor tehnologii poate întări capacitatea forței de muncă de a se adapta la schimbările structurale generate de un grad în creștere de automatizare a activităților.”

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) consideră că „pentru susținerea revenirii pe termen mediu și lung, România trebuie să se concentreze pe o implementare eficientă a Planului Național de Redresare și Reziliență finanțat de Uniunea Europeană. Reformele trebuie să se axeze și pe reluarea creșterii productivității, pe crearea de locuri de muncă și pe dezvoltarea competențelor, consolidând statul de drept și finanțele publice.

În mod special, o concurență mai puternică și un cadru de reglementare cu proceduri mai simple pentru înființarea și închiderea firmelor ar ajuta companiile eficiente să prospere, să investească și să adopte noi tehnologii. Investițiile în tranziția ecologică și digitală ar fi încă un factor care ar stimula potențialul de creștere al României, ajutând în același timp țara să se apropie de țintele climatice fixate.

Îmbunătățirea calității oportunităților și a mobilității sociale este de asemenea importantă. În ciuda unei scăderi constante a numărului de persoane trăind în sărăcie în ultimii ani, procentul de români care trăiesc cu mai puțin de jumătate din venitul mediu este la nivelul de 17%, față de media OCDE de 12%. România este în urma celor mai multe țări din cadrul OCDE când vine vorba de asigurarea accesului la educație de înaltă calitate, sănătate, locuințe și transport. Disparitățile regionale erau deja considerabile. Pandemia a adâncit inegalitățile, fiind afectate cel mai mult grupurile vulnerabile, în special tinerii, femeile și comunitățile de romi. Este foarte important să se utilizeze educația și formarea pentru a introduce mai mulți lucrători necalificați pe piața muncii cu forme legale. Aplicarea mai multor politici active pe piața muncii și îmbunătățirea accesului la școli vocaționale bune și la educație de calitate pentru adulți ar contribui la eliminarea neconcordanțelor dintre cererea și oferta din acest domeniu. Îmbunătățirea competențelor și a oportunităților de muncă ar ajuta, de asemenea, la reducerea fluxului de emigranți români, care a afectat deja dezvoltarea economică prin crize în ceea ce privește forța de muncă și competențele.”¹¹

2.2 Educația și sistemul de învățământ din România la momentul actual

Cel mai amplu proiect de reformă a educației din România, Proiectul “**România Educată**”, inițiat și dezvoltat de Președintelui României, vizează, în perioada 2021-2030, modernizarea învățământul românesc prin legiferarea unui nou model de guvernanță în educație, capabil să răspundă nevoilor educaționale și economice ale unei lumi moderne, globale, competitive, puternic tehnologizate și digitalizate.

Țintele strategice ale Proiectului “**România Educată**” au în vedere asigurarea accesului la un învățământ incluziv și de calitate, reducerea abandonului școlar, creșterea participării la învățământul terțiar, corelarea ofertei de competențe cu nevoile economiei, participarea

¹¹ <https://www.oecd.org/countries/romania/romania-stimularea-productivitatii-si-dezvoltarea-capitalului-uman-vor-genera-crestere-economica-mai-multe-locuri-de-munca-si-venituri-mai-mari.htm>

adulților la programe de formare, digitalizarea și construirea unei infrastructuri educaționale mai adaptate nevoilor comunităților.

Proiectul **“România Educată”** conturează un ansamblu de politici și un model de guvernare în sistemul național de educație, pentru formarea competențelor de bază ale elevilor, studenților precum și ale cadrelor didactice. Prin implementarea măsurilor și acțiunilor preconizate, se urmărește, așadar, formarea de elevi și studenți alfabetizați funcțional, care gândesc critic și autonom, au noțiuni de bază de cultură generală, sunt toleranți, au trecut printr-un proces adecvat de consiliere și de dezvoltare personală și profesională, sunt capabili să ia decizii, și-au definit un set de țeluri și știu/pot să și le urmărească.

Existența unui echilibru între cunoștințele teoretice și practice, corelarea informațiilor teoretice cu experiențele cotidiene de viață, asigurarea stării de bine a copiilor, elevilor și studenților sau includerea disciplinei de „Educație pentru Viață” în oferta educațională reprezintă deziderate ale reformei educației din România, centrată pe dezvoltarea de competențe, inclusiv digitale, de orientare socio-profesională, civice, de antreprenariat, de integrare în societate și pe piața muncii.

Astfel, la finalizarea învățământului secundar superior, respectiv a învățământului superior, elevii și studenții vor putea:

- să înțeleagă modul în care funcționează comunitatea locală, națională și europeană și principiile guvernării;
- să ia decizii pentru sănătatea lor;
- să rezolve probleme cu care se confruntă la școală, în familie, în timpul liber (ex. protejarea mediului);
- să utilizeze cunoștințele științifice acumulate, pentru a înțelege aspecte ale vieții (ex. fenomene meteorologice, pandemii etc.);
- să ia decizii cu privire la propriul parcurs de învățare;
- să identifice legăturile dintre curriculumul școlar și viața reală și să transfere cunoștințele și competențele deprinse în/la școală în viața de zi cu zi;
- să utilizeze instrumente digitale și tehnologia informației în viața cotidiană și în procesele educaționale;
- să aibă capacitate de analiză și de sinteză;
- să lucreze într-un mediu multicultural, folosesc tehnici de muncă intelectuală în mod independent;
- să dețină abilități sociale bazate pe un sistem de valori;
- să înțeleagă evoluțiile pieței muncii, pe care să le integrează în alegeri personale de calitate.

În acest context, de centrare a reformei educației pe dezvoltarea de competențe, educația financiară reprezintă o oportunitate educațională de creare de competențe extrem de utile pentru viață: competențe de administrare a bugetului personal, de gestionare/economisire a resurselor, de inițiere/derulare a unor proiecte de start-up și antreprenoriat. Educația financiară promovează următoarele valori și atitudini: participare și integrare școlară, profesională, socială, atitudini active cu privire la cariera personală, conștientizarea valorii personale pe piața forței de muncă, capacitate decizională, tendință pentru dezvoltare personală continuă, responsabilitate în privința statutului în lume, prin prisma gestionării unui buget în mod rațional și eficient pentru bunăstarea individuală în societate.

2.2. Evaluarea nivelului actual de educație financiară în România

Cel mai recent studiu disponibil cu privire la nivelul de alfabetizare financiară în rândul populației din România a fost desfășurat de OCDE. Ca parte a programului de asistență tehnică, finanțat de Ministerul de Finanțe din Olanda „Technical assistance project for financial education in the Constituency Program of the Netherlands Ministry of Finance”, OCDE a efectuat în anul 2019 un studiu privind nivelul de alfabetizare financiară în rândul populației adulte din următoarele țări: Bulgaria, Croația, Georgia, Macedonia de Nord, Muntenegru, Moldova, România¹². Rezultatele acestui studiu au fost incorporate și în raportul publicat de OCDE în anul 2020 „OECD / INFE International Survey of Adult Financial Literacy”, cu privire la nivelul de alfabetizare financiară în rândul populației adulte din 26 de țări¹³. Astfel, România are la dispoziție atât o analiză comparativă cu țările din Sud-Estul Europei („SEE”) cât și o analiză comparativă cu economii mai avansate, cum ar fi Italia, Austria sau Germania.

Raportul OCDE arată că la nivelul celor 26 de țări (din Asia, Europa și America Latină, inclusiv 12 țări membre OCDE) care au fost incluse în studiu, scorul mediu obținut de cei 125 787 de respondenți cu vârste de peste 18 ani a fost de 12,7 dintr-un total maxim posibil de 21, ceea ce demonstrează că există loc pentru îmbunătățiri, care diferă de la țară la țară – în unele este vorba mai degrabă de probleme de cunoștințe, în timp ce în altele este vorba de aspecte care țin de comportament.

Demersul s-a bazat pe un set de instrumente și metodologia organizației pentru colectarea și interpretarea datelor comparabile și a fost segmentat pentru populația adultă (peste vârsta de 18 ani), eșantionul minim fiind stabilit la 1000 de respondenți (România participând cu 1060 de persoane).

Ca secțiuni, studiul a vizat cunoștințele, atitudinea și comportamentul financiar, întrebările adresate acoperind următoarele domenii:

- Calculul valorii în timp a banilor
- Înțelegerea conceptului de plată a dobânzii pentru un credit

¹² Financial Literacy of Adults in South East Europe

¹³ Austria, Bulgaria, Columbia, Croația, Republica Cehă, Estonia, Franța, Georgia, Germania, Hong Kong, China, Ungaria, Indonezia, Italia, Coreea de Sud, Malaezia, Malta, Moldova, Muntenegru, Peru, Polonia, Portugalia, Macedonia de Nord, România, Rusia, Slovenia și Thailanda.

- Calcularea dobânzii simple
- Înțelegerea conceptului de dobândă simplă și dobândă compusă
- Înțelegerea conceptului de risc și randament
- Ce este inflația
- Ce înseamnă diversificarea riscului

OCDE atrage de asemenea atenția asupra efectelor pandemiei Covid-19 care a generat, pe lângă temerile legate de sănătate, o serie de incertitudini financiare (ce decurg în principal din închiderea temporară a companiilor și instituțiilor), instabilitate sporită a piețelor de capital, volatilitate și nesiguranță în creștere cu privire și la alte variabile economice. Toate acestea au provocat pe scară largă pierderi financiare pentru angajați și antreprenori, întârzieri în plata facturilor, precum și neîndeplinirea altor obligații financiare. Această situație delicată a contribuit la creșterea riscului de a fi victimă a înșelătoriilor, corupției și fraudelor. Totodată s-a amplificat tendința de a se lua decizii financiare pripite pe termen scurt, cum ar fi utilizarea masivă a economiilor, retragerea investițiilor și a diferitelor fonduri pentru a sprijini consumul pe termen scurt și mediu. Pentru actorii politico-economici, pandemia COVID-19 a determinat poziționarea aspectelor legate de reziliența financiară ca prioritate a agendei de lucru și a creat cadrul administrativ propice pentru a se concentra asupra elementelor legate de dezvoltarea competențelor financiare.

Conform studiilor OCDE menționate anterior, în anul 2020 România a obținut cel mai scăzut scor în ceea ce privește cunoștințele în domeniul financiar din regiunea SEE, de 11,2, dar peste al celui obținut de Italia (conform acestui studiu, în eșantionul selectat de țări, Italia se situează pe ultimul loc și România pe penultimul loc), de 11,1. În ceea ce privește scorul aferent comportamentelor financiare, România a obținut rezultate sub media înregistrată la nivelul SEE, dar s-a clasat peste țări cum ar fi Italia, Muntenegru sau Columbia. România a reușit să se încadreze în media de la nivelul SEE cu scorul obținut în privința atitudinilor financiare și ușor sub media înregistrată la nivelul celor 26 de țări analizate de OCDE.

Punctajul înregistrat în privința cunoștințelor în domeniul financiar arată că o parte semnificativă a persoanelor incluse în eșantionul studiat nu înțelege concepte de bază cum ar fi diversificarea riscului, dobânda simplă și dobânda compusă, valoarea în timp a banilor, calculul dobânzii simple. Cu o rată de răspunsuri corecte de numai 49%, România se situează cu 9% sub media de răspunsuri corecte înregistrată în Regiunea SEE și cu 14.5% sub media de răspunsuri corecte înregistrate în eșantionul extins de 26 de țări.

România înregistrează una dintre cele mai ridicate rate din regiunea SEE pentru un comportament neadecvat din punct de vedere financiar, cum ar fi cumpărăturile impulsive (numai 67% au declarat ca au efectuat cumpărături cumpătate), faptul că nu realizează economii în mod activ și nu își stabilesc obiective (27% au răspuns că nu realizează economii în mod activ și nu își stabilesc obiective) și că nu monitorizează chestiunile financiare. În cazul României sunt observate și comportamente pozitive, cum ar fi rate ridicate (68% comparativ cu media de 63% a Regiunii SEE) de respondenți care au declarat că sunt responsabili pentru deciziile financiare și își organizează un buget, iar 80% dintre respondenți au declarat că își plătesc facturile la timp, situându-se ușor sub media Regiunii SEE de 81%.

Din perspectiva evaluării atitudinii și comportamentului, studiile cuprind și evaluarea din punctul de vedere al conștientizării existenței, alegerii și deținerii de produse financiare. În ceea ce privește conștientizarea existenței produselor financiare, România se situează pe locul al doilea, după Muntenegru, 87% dintre respondenți cunoscând cel puțin 5 produse financiare. Referitor la alegerea de produse financiare în mod activ și măsura în care respondenții au tendința de a apela la prieteni și familie pentru furnizarea de servicii în sectorul financiar (de exemplu, împrumut sau economii), România se situează ușor sub media SEE, numai 32% dintre respondenți afirmând că au ales de curând un produs financiar (comparativ cu 37%, media în Regiunea SEE). Studiul arată că, în privința deținerii de produse financiare, România se situează peste media SEE, în poziție intermediară în ceea ce privește deținerea unui produs de creditare, a unui produs de asigurare sau a unui instrument de plată¹⁴ și pe o poziție inferioară în ceea ce privește investițiile pentru economisire sau un produs pentru perioada de pensionare.

Bunăstarea financiară a fost evaluată pe baza unei serii de întrebări și afirmații care aveau ca scop identificarea modului în care respondenții evaluează situația lor financiară, cum interferează finanțele cu modul lor de viață, cât de mare este gradul lor de îndatorare și, în cele din urmă, cât de ușor pot adulții să trăiască fără a se gândi la bani. Dintre țările analizate în Regiunea SEE, românii sunt cel mai puțin nemulțumiți de situația lor financiară curentă și îngrijorați că banii nu le vor ajunge¹⁵. Rezultate similare au fost obținute în ceea ce privește îngrijorarea oamenilor privind plata cheltuielilor curente¹⁶ și a faptului că aceștia consideră că banii le controlează viața și pe oameni în general. În aceeași linie cu restul țărilor analizate din Regiunea SEE, numai 14% fiind de acord cu afirmația că sunt prea îndatorați, cu puțin sub media SEE de 15%.

2.3. Alte aspecte ale contextului economic și social

Contextul economic actual este influențat de efectele închiderii totale sau parțiale a unor sectoare de activitate pentru a combate răspândirea pandemiei generate de coronavirusul Sars-Cov2 și de efectele măsurilor de stabilizare macroeconomică. Sectoarele cele mai afectate de criză sunt: industria ușoară (fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și fabricarea produselor textile), și a bunurilor de capital (fabricarea autovehiculelor, mașini și utilaje, fabricarea echipamentelor electrice), sectorul HoReCa.

Datele semnal transmise de Institutul Național de Statistică în prima parte a lunii august 2020 arată că economia României s-a contractat cu 10,5% în al doilea trimestru al anului 2020, după ce primul trimestru rămăsese pe creștere (+2,4%). Exporturile de bunuri (FOB) au înregistrat o scădere cu 18,1% față de perioada similară a anului anterior, în timp ce importurile de bunuri s-

¹⁴ Respondenții au fost întrebați dacă dețin un cont curent, o facilitare de plată cu telefonul mobil atașată unui card de debit sau un card de plăți

¹⁵ 34% dintre romani nu au fost de acord cu afirmația „Sunt mulțumit de situația mea financiară actuală”, comparativ cu media SEE de 41%

¹⁶ Numai 40% dintre respondenți sunt îngrijorați de plata cheltuielilor curente comparativ cu media SEE de 59%

au diminuat cu un ritm inferior de 12,6%, susținute de cererea internă, ajungând la un nivel de 37,3 mld. euro¹⁷.

Cu toate acestea, datele preliminare pentru cel de-al doilea trimestru arată scăderi mai mari la nivelul altor state europene membre ale Uniunii Europene. De exemplu, contracția economică a Spaniei a fost de 22,1% din PIB, cea a Franței de 19%, iar cea a Italiei a fost de 17,3%.

Din punctul de vedere al ritmului anual de contracție a economiei în trimestrul al doilea, România se situează după țările nordice, dar înaintea celor din zona Euro, având resurse interne provenind din sectoarele: construcții, informații și comunicații și beneficiind de măsurile guvernamentale de susținere a pieței muncii și a mediului privat prin ajutoare de stat și garanții guvernamentale¹⁸.

În ultimii ani, România a înregistrat o creștere economică bazată pe consum, susținut de politica fiscală prociclică. Astfel, în anul 2019, dinamica reală a PIB-ului a fost de 4,1%, una dintre cele mai ridicate din rândul statelor membre UE (în zona Euro PIB a crescut cu 1,2% la nivel agregat, iar la nivelul UE PIB a avansat cu 1,4%)¹⁹.

De altfel, economia României a crescut constant în anii de după criza financiară din 2008, ajungând la o rată de creștere de 7,3% din PIB în anul 2017, una dintre cele mai mari rate de creștere din UE.

De această creștere nu au beneficiat însă toate categoriile sociale în mod echitabil. Deși numărul celor aflați în categoria de risc de sărăcie și excluziune socială s-a redus în ultimii ani, la sfârșitul anului 2018, 23,5%²⁰ din populația României se afla la limita sărăciei. Dintre aceștia, cei mai afectați erau copiii sub 18 ani (32%) și tinerii între 18-24 de ani (26,6%). Observăm că dintre cei aflați în categoria de risc de sărăcie, 58,6% sunt tineri cu vârsta sub 24 de ani. De altfel, tinerii sub 25 de ani reprezintă una dintre categoriile cele mai vulnerabile, aspect subliniat și de Comisia Europeană într-un Raport de țară, dar și de ultimele date ale Institutului Național de Statistică care arată că rata șomajului în rândul tinerilor sub 25 de ani este de aproape 17%²¹, această categorie de vârstă fiind și printre cele mai afectate de efectele economice ale pandemiei de Sars-Cov2.

Economia informală ocupă o pondere importantă în economie, influențând mai ales persoanele cu venituri mici și cele din zonele defavorizate. Una dintre cauze este reprezentată de lipsa alternativelor reale, la care se adaugă angajatorii care evită plata taxelor și a contribuțiilor sociale în mod deliberat. O altă cauză ar putea fi reprezentată de intervenția guvernamentală insuficientă în explicarea rolului și importanței taxelor și impozitelor în societate, precum și de lipsa educației fiscale din școli.

¹⁷ www.insse.ro

¹⁸ Comisia Națională de Strategie și Prognoză, prognoza de vară, "Evoluția principalilor indicatori macroeconomici din economia românească în perioada 2020–2021", www.cnp.ro

¹⁹ Programul de convergență 2020;

²⁰ Eurostat, www.ec.europa.eu

²¹ www.insse.ro

Sectorul financiar este dominat de sectorul bancar. La finalul anului 2018, în România activau 34 de bănci, 7 dintre acestea fiind sucursale ale unor bănci străine. Din totalul activelor bancare, 71,7% erau deținute de entități străine la finalul anului 2018²².

Nivelul de intermediere financiară este scăzut în România, ponderea activelor sectorului financiar în PIB fiind de 73,3% în anul 2017. În cadrul acestor active, activele bancare reprezintă 52,7% din PIB, una dintre cele mai scăzute ponderi din UE (de exemplu, media acestui procent în Bulgaria, Croația, Polonia, Ungaria este de 104,9%, iar în zona Euro este de 278,9%)²³.

Ponderea creditelor neperformante (NPL – non-performing loans) s-a deteriorat în România în timpul crizei financiare, de la 2,7% în anul 2008 la 22% în anul 2014. Datorită măsurilor impuse de BNR rata NPL a scăzut până la nivelul de 4,1% în anul 2019²⁴.

Potrivit unor indicatori măsurați de Banca Mondială din 3 în 3 ani, incluziunea financiară este scăzută în România²⁵:

- în anul 2017, doar 58% dintre românii de peste 15 ani dețineau un cont bancar la o instituție financiară (față de 61% în anul 2014).. Din analiza datelor Băncii Mondiale în funcție de nivelul de educație, observăm că procentul celor cu educație secundară care dețin un cont bancar este mai mult decât dublu față de cei cu educație primară (70% vs. 30%). Într-un clasament al motivelor pentru care românii nu își fac un cont la bancă, ponderea cea mai mare este a celor care declară că le lipsesc fondurile necesare (25%), urmată de lipsa încrederii în instituțiile financiare (11%) și de motivația că serviciile financiare sunt prea scumpe (11%). Pentru a stimula folosirea serviciilor financiare, în anul 2017 a fost aprobată o lege care stabilea nivelul comisioanelor la 0 pentru persoanele vulnerabile (cu venitul mai mic de 60% din salariul mediu la nivel național, adică aproximativ 50% din consumatorii financiari).
- rata de economisire în mod formal este scăzută în România (doar 14% dintre cei care economisesc o fac prin intermediul instituțiilor financiare, comparativ cu media din Zona Euro de 49%);
- 49% dintre adulții de peste 15 ani dețineau un card bancar în anul 2017;
- 12% dintre adulții de peste 15 ani au luat împrumut de la o instituție financiară în anul 2014, comparativ cu 32% care au luat împrumut de la familie și prieteni.
- folosirea serviciilor financiare digitale este în creștere, însă utilizarea cash-ului rămâne principala formă de circulație a banilor. Procentul adulților care au folosit plăți digitale în anul 2017 a crescut față de anul 2014 (47% față de 41%), însă doar 14% dintre angajații din sectorul privat au declarat că folosesc un cont bancar pentru încasarea salariului și doar 26% dintre români au declarat că folosesc cardul de debit pentru a face cumpărături. 19% dintre adulți au folosit internetul pentru a plăti facturi și doar 12% au folosit internet banking.

²² www.bnr.ro/Statistics-report-1124.aspx

²³ Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială "Financial Sector Assessment Programme", 2018

²⁴ Fondul de garantare a asiguraților, www.fgaromania.ro/en/fga-2/about-us/

²⁵ The Global Findex Database 2017, www.globalfindex.worldbank.org

Numărul de sucursale ale băncilor comerciale, de 26,5 la 100.000 de adulți, se situează peste media UE, de 21. Însă, în ultimii ani, a fost observată o reducere a acestui număr, în special în zona rurală. Planurile băncilor includ înlocuirea unei părți semnificative a numărului de sucursale cu rețele de funcționari bancari, sucursale digitale și vehicule bancare mobile.

Nivelul de îndatorare al gospodăriilor din România a fost de 15,3% din PIB în anul 2018, iar nivelul creditelor ipotecare a fost de 16% din PIB. Deși comparativ cu alte state membre UE nivelul de îndatorare este relativ scăzut, ponderea gospodăriilor îndatorate potențial vulnerabile (nivel scăzut al veniturilor) este relativ ridicată (40%)²⁶.

Piața asigurărilor este caracterizată printr-un nivel redus de penetrare și este dominată de segmentul asigurărilor de răspundere civilă auto. Gradul de penetrare a asigurărilor în PIB este de aproximativ 1,1%²⁷ în 2019. Ponderea primelor brute subscrise aferente asigurărilor de viață în total prime brute subscrise în trimestrul III din 2019 se situează la 20%²⁸. Cu toate că acest indicator este unul dintre cele mai scăzute din regiune trebuie menționat că în ultimii ani piața de asigurări de viață din România s-a aflat pe un trend de creștere accentuată, doar în anul 2019 observându-se o creștere de 7% față de anul precedent.

2.3.1. Modificări în structura populației pe grupe de vârstă

Deși Comisia Europeană a evaluat, în anul 2018, sistemul de pensii din România ca fiind satisfăcător, există îngrijorări serioase cu privire la creșterea ratei de dependență a populației vârstnice²⁹, ocuparea forței de muncă fără forme legale și scăderea populației:

- Conform estimărilor CFA România³⁰, până în anul 2030, numărul pensionarilor va depăși numărul de angajați cu 0,32 milioane și deficitul sistemului de pensii va fi de aproximativ 1,45% din PIB;
- Forța de muncă ocupată fără forme legale reprezintă 20%-50% din forța de muncă din România, în funcție de definiția folosită, conform misiunii Programului FMI și al Băncii Mondiale de evaluare a sectorului financiar (FSAP) în România;
- Conform estimărilor Eurostat și ale Institutului Național de Statistică, declinul populației este o tendință continuă în ultimii 30 de ani și va continua, atingând 18 milioane în anul 2030 și 12-14 milioane în anul 2060³¹. Principalele cauze ale acestei tendințe descendente sunt rata scăzută de fertilitate și rata crescută de migrație. Emigrarea

²⁶ Financial Education Mapping of Romania, OECD / INFE;

²⁷ Date ASF – Autoritatea de Supraveghere Financiară,
https://asfromania.ro/files/analize/Evolutia%20pietei%20asigurarilor%20in%202019_repost%20_08042020.pdf

²⁸ Date ASF – Autoritatea de Supraveghere Financiară,
https://asfromania.ro/files/analize/Evolutia%20pietei%20asigurarilor%20in%202019_repost%20_08042020.pdf

²⁹ raportul dintre numărul persoanelor peste 65 de ani și populația de vârstă activă

³⁰ Viitorul sistemului de pensii din România – estimările iau în considerare o creștere a PIB cu 5,5%, o creștere a punctului de pensie pentru a-l adapta la rata inflației începând cu anul 2021, estimarea INS privind populația, numărul de angajați și numărul persoanelor cu vârsta de peste 65 de ani.

³¹ Sursa: INS

persoanelor înalt calificate aduce un plus de presiune asupra sistemului de pensii din România, de tipul PAYG, bazat pe solidaritatea între generații.

Sustenabilitatea sistemului PAYG este o problemă la nivel global, însă ocuparea forței de muncă fără forme legale și rata migrației, care se numără printre cele mai ridicate din Uniunea Europeană, intensifică această problemă în cazul României. Fără numeroase soluții practice disponibile în prezent, se pare ca pensionarii vor fi nevoiți să își acopere cheltuielile din economii, statul putând să le asigure numai un venit minim. Prin urmare, îmbunătățirea nivelului de cunoștințe financiare și a gradului de conștientizare a importanței planificării în avans pentru perioada de pensionare se va număra printre obiectivele SNEF.

2.3.2. Veniturile populației

Rata populației aflată în risc de sărăcie sau excluziune socială³² a fost de 31,2% în anul 2019, a doua cea mai ridicată din Uniunea Europeană, după Bulgaria. Această rată este semnificativ mai ridicată decât rata înregistrată în țări similare din Europa Centrală și de Sud-Est (Ungaria - 18,9%, Polonia - 18,2%, Cehia - 12,5%). De menționat că valoarea acestui indicator se înrăutățește în cazul zonelor rurale sau marginalizate comparativ cu cele urbane. De asemenea există posibilitatea ca situația financiară a acestei categorii de persoane să se deterioreze și mai mult ca urmare a pandemiei COVID-19.

2.3.2. Migrația

În urma aderării României la Uniunea Europeană în anul 2007, emigrația persoanelor înalt calificate a crescut rapid³³, conducând la apariția unui deficit important de muncitori calificați în România. Migrația a avut și un efect pozitiv asupra economiei naționale. De obicei, familiile emigranților rămân în România și primesc periodic din afara țării diferite sume de bani. Nivelul remitențelor a atins 2% din PIB în anul 2017, ceea ce a contribuit la o creștere a consumului pe plan național și a accesului la educație.

Pe măsură ce emigranții acumulează capital financiar, uman și relațional în țările mai dezvoltate din Vestul Europei și își satisfac nevoile de bază, aceștia au tendința să investească în activități de producție în România. Experiența de muncă obținută în afara țării este corelată cu un comportament în spirit antreprenorial. În același timp, motivul pentru care emigranții trimit sume de bani în țară a evoluat de-a lungul timpului. Dacă, inițial, banii erau trimiși pentru a ajuta familiile să acopere cheltuielile zilnice, treptat, destinația acestora s-a modificat către scopuri productive, cum ar fi investițiile și dezvoltarea de mici afaceri.

³² Sursa: statistica Eurostat

³³ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264204928-en.pdf?expires=1562255612&id=id&accname=ocid84004878&checksum=42EB0F406CC8AE787999F290D354B07A>

Raportul „Financial education mapping of Romania” realizat de OCDE a arătat că, în prezent, există un singur program care îi vizează în mod specific pe emigranți și familiile acestora și a fost dezvoltat de o instituție privată.

2.3.4. Întreprinderile micro, mici și mijlocii

În conformitate cu Organisation for Economic Co-operation and Development International Network on Financial Education (OECD /INFE), educația financiară în contextul specific al întreprinderilor mici și mijlocii („IMM”) se definește ca fiind „combinația de conștientizare, cunoștințe, abilități, atitudini și comportamente pe care un potențial antreprenor sau un proprietar sau manager al unei întreprinderi micro, mică sau medie ar trebui să le dețină pentru a lua decizii financiare eficiente de a începe o afacere, de a conduce o afacere și, în cele din urmă, de a asigura sustenabilitatea și creșterea”. Pe baza sondajului OCDE din anul 2020 cu privire la nivelul de alfabetizare financiară observat în rândul populației adulte din România, proprietarii și managerii de IMM-uri din România au înregistrat scoruri mai ridicate în privința cunoștințelor și comportamentului financiar comparativ cu restul grupului inclus în sondaj, însă se situează în urma tuturor celorlalte țări din regiunea SEE prezente în eșantion în ceea ce privește scorurile obținute în cazul cunoștințelor și atitudinilor cu privire la aspecte financiare. Aceste rezultate sunt corelate cu restul statisticilor privind IMM-urile, România înregistrează cel IMM-uri la 1.000 de adulți comparativ cu țări similare (respectiv, Bulgaria, Ungaria și Polonia)³⁴ și numai 1,6% dintre entitățile juridice din România dețin un credit bancar³⁵.

IMM-urile din România reprezintă două treimi din ocuparea forței de muncă și peste 99% din numărul total al societăților din România.³⁶

Creșterea nivelului educației financiare în rândul proprietarilor și managerilor de IMM-uri ar putea avea un efect pozitiv asupra accesului la finanțare al acestor entități, a sustenabilității afacerii și a calității întreprinderilor de tip start-up. Programele de educație financiară care ținesc IMM-urile ar trebui să se axeze pe furnizarea unui nivel optim de cunoștințe în domeniul financiar pentru conducerea întreprinderilor (cunoștințe de bază de contabilitate, gestionarea fluxurilor de numerar, produsele financiare disponibile etc.).

3. Priorități, politici și cadrul juridic actual

3.1. Priorități

³⁴ Sursa: OCDE 2018

³⁵ Banca Mondială, Incluziunea financiară în România: probleme și oportunități, Sursa: Biroul de credit, Registrul instituțiilor de credit, BNR (Septembrie 2018)

³⁶ 2019 SBA („Small Business Act”) Fact Sheet Romania , <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/24/translations/en/renditions/native>

Promovarea unei educații de calitate și a oportunităților de învățare de-a lungul vieții, accesibilă tuturor, reprezintă unul dintre obiectivele enunțate în cadrul Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030. Iar creșterea nivelului de educație financiară a cetățenilor reprezintă una dintre țintele asumate în acest sens pentru anul 2030. Această „strategie se adresează în principal următoarelor domenii: accesul tuturor copiilor la educație timpurie, învățământ primar și secundar echitabil și calitativ, care să conducă la rezultate relevante și eficiente, creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți care dețin competențe profesionale relevante, care să faciliteze angajarea la locuri de muncă decente și antreprenoriatul”.³⁷

Pentru a îmbunătăți sistemul de educație în România prioritățile care au termen de îndeplinire anul 2030 vizează, în contextul creșterii nivelului de educație financiară, un învățământ axat pe competențe și centrat pe nevoile elevului, căruia să îi fie oferită o mai mare libertate în definirea priorităților de studiu. Totodată, este important ca toți elevii să dobândească cunoștințele și competențele necesare pentru promovarea dezvoltării durabile.

De asemenea, în cadrul proiectului „România Educată”, în vederea dezvoltării mecanismelor de reziliență în rândul elevilor este enunțat următorul obiectiv: „pregătirea elevilor pentru a face față unei dinamici sociale în perpetuă schimbare, prin discipline corelate cu nevoile societății democratice”. Ca măsuri în vederea atingerii acestui obiectiv este menționată și disciplina educație financiară: „înțelegerea modului în care funcționează o societate și a rolului cetățeanului în societate, a drepturilor și a obligațiilor cetățenești, prin discipline precum: educație financiară, educație civică, educație socială, educație juridică, educație pentru cultura democratică”. În vederea atingerii acestui obiectiv se propune ca măsură, la nivelul ciclului primar și gimnazial: „introducerea elementelor de educație juridică, educație financiară, educație pentru sănătate, educație pentru dezvoltare sustenabilă etc. în curriculum, prin abordări transdisciplinare, multi și interdisciplinare sau într-un sistem modular”.

Importanța educației financiare este menționată și în Cartea Albă privind politica serviciilor financiare 2005-2010³⁸, dar și în Cartea Verde privind serviciile financiare cu amănuntul pe piața unică³⁹ ((3) COM(2007) 226), precum și în Rezoluția Parlamentului European privind politica serviciilor financiare⁴⁰, adoptată în luna iulie 2007, aceasta din urmă afirmând sprijinul puternic pentru inițiativele Comisiei de a crește gradul de educație financiară și adresându-se Comisiei și Statelor membre cu invitația de a își consolida eforturile de creare de programe și website-uri specifice, cu posibilitatea de a implica și companiile din domeniu, respectiv făcând apel la integrarea educației financiare în cadrul învățământului de bază. Pe baza examinării programelor de educație financiară existente în UE, în anul 2007, Comisia Europeană a emis documentul COM(2007)0808, care enumeră principiile de bază pentru furnizarea unor programe de educație financiară de calitate și a explicat rolul educației financiare în strategia Pieței Interne și beneficiile sale pentru indivizi, societate și economie în general. De asemenea, Parlamentul European

³⁷ <https://www.edu.ro/sites/default/files/Strategia-nationala-pentru-dezvoltarea-durabila-a-Rom%C3%A2niei-2030.pdf>

³⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005DC0629&from=RO>

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0226:FIN:EN:PDF>

⁴⁰ P6_TA-PROV(2007)0338/A6-0248/2007

recomandă instituirea unei linii bugetare europene pentru finanțarea dobândirii de cunoștințe despre piața financiară de către organizațiile consumatorilor și IMM-urilor.

În plan european, în concluziile Consiliului Afacerilor Economice și Financiare (ECOFIN) din 8 mai 2007, statele membre sunt invitate „să își intensifice în mod semnificativ eforturile, în raport cu responsabilitățile și inițiativele proprii ale sectorului financiar, pentru a spori sensibilizarea gospodăriilor în ceea ce privește nevoia lor de a fi informate corect și formate, astfel încât să își îmbunătățească pregătirea, continuând în același timp să protejeze investitorii în mod corespunzător” ((4) 9171/07 (Presse 97)).

La nivelul EESC (European Economic and Social Committee) există preocupări în ceea ce privește educația financiară, fiind realizate o serie de studii. De asemenea, opinia EESC din iulie 2011 primește avizul Comitetului Economic și Social European în 14 iulie 2011 (ECO/297) și recunoaște diferitele inițiative lansate de Comisia Europeană și de OCDE. Avizul cuprindea: „educația financiară trebuie concepută ca o politică integrală, bazată pe colaborarea tuturor actorilor implicați: administrațiile publice, industria financiară, întreprinderile, organizațiile sindicale, asociațiile de consumatori, sistemul de învățământ și toți cetățenii, în general, în calitate de consumatori de produse financiare”.

Totodată, în anul 2012, continuând politicile anterioare, Parlamentul European a emis o rezoluție ce stabilește că UE are nevoie de eforturi susținute pentru eliminarea barierelor din calea funcționării pieței unice, în acest context fiind extrem de importantă educația financiară inclusiv din perspectiva incluziunii financiare.

Strategia UE pentru politica de protecție a consumatorilor 2007-2013, înlocuită de Agenda consumatorului european, a fost primul document oficial menit exclusiv îmbunătățirii protecției consumatorilor și educației financiare. Strategia a avut 3 obiective principale: îmbunătățirea poziției consumatorilor prin asigurarea unei puteri reale de a alege produse și servicii în condiții de transparență a pieței, informații corecte și încredere generată de drepturi solide; îmbunătățirea situației consumatorilor în ceea ce privește prețul, calitatea, alegerea, diversitatea, disponibilitatea și siguranța serviciilor și produselor; protejarea consumatorilor ca și grup de riscuri ce nu pot fi înțelese pe bază individuală.

În ceea ce privește politica europeană în domeniu, în mai 2012, Comisia Europeană a adoptat o nouă Agendă a consumatorului european pentru stimularea încrederii și dezvoltării prin așezarea consumatorilor în centrul preocupărilor pieței unice. Construită în jurul a patru obiective principale, Agenda consumatorului european are rolul de a spori încrederea consumatorilor prin creșterea siguranței, îmbunătățirea cunoștințelor acestora, intensificarea aplicării legii și asigurarea posibilității de obținere a despăgubirilor precum și adaptarea drepturilor consumatorilor și a politicilor în domeniu la schimbările apărute în societate și în economie.

În cadrul proiectului său publicat în iunie 2013, OECD constata că perioada post-criză mondială a evidențiat nevoia de noi aptitudini individuale, inclusiv în ceea ce privește educația financiară. Generațiile tinere vor fi supuse unor noi riscuri financiare în creștere, vor fi confruntate cu produse financiare mai sofisticate, fiind necesară asigurarea accesului la servicii financiare de la vârste cât mai tinere. OECD constata inexistența unei educații potrivite acestor dezvoltări actuale, în urma studiului său concluzionând în mod tragic că nivelul generațiilor tinere de educație

financiară este inferior nivelului educației financiare aferent generațiilor precedente, ceea ce conduce la noi vulnerabilități potențiale.

În 2020, ca urmare a situației create de pandemia COVID-19 și observând posibilele efecte economice ale acesteia asupra populației, Comisia Europeană a stabilit în planul său de acțiune realizarea unui studiu de fezabilitate referitor la dezvoltarea unui cadru european de competențe financiare. În anul 2021, la nivelul Comisiei Europene este înființat un sub-grup de experți privind Financial Literacy în cadrul grupului „Government Expert Group on Retail Financial Services”, scopul acestui sub-grup fiind schimbul de informații și de „best practices” între statele membre în ceea ce privește luarea unor măsuri în vederea creșterii nivelului de educație financiară. Sub-grupul funcționează și ca forum, urmând a dezvolta, împreună cu OECD, „cadru european de competențe financiare”, pentru adulți, conform planului de acțiune.

La nivelul Uniunii Europene s-a ajuns la concluzia potrivit căreia educația financiară reprezintă unul din elementele fundamentale în vederea constituirii unei piețe unice, fiind necesar ca cetățenii europeni să își însușească cunoștințele de bază în materie de finanțe personale.

3.2. Politici publice

În cadrul proiectului “România Educată”, în colaborare cu OCDE, s-au elaborat patru documente de politici publice pe următoarele teme: carieră didactică, management educațional, echitate și educație timpurie. Chiar dacă aceste documente nu tratează specific problema educației financiare, acestea se concentrează pe creșterea gradului de alfabetizare funcțională, care se poate aprecia că include, implicit, și alfabetizarea financiară.

În cadrul documentului de politici publice cu privire la cariera didactica, una dintre prioritățile enunțate este dezvoltarea programelor de dezvoltare profesională continuă. Programele de dezvoltare profesională la locul de muncă au o importanță deosebită pentru situațiile în care sunt introduse modificări majore ale politicilor publice sau pentru progresul în ceea ce privește politicile publice, cum ar fi predarea în domeniul alfabetizării și a cunoștințelor elementare de calcul.

De asemenea documentul de politici publice cu privire la creșterea echității educaționale în România propune ca obiectiv „îmbunătățirea nivelurilor de alfabetizare funcțională”.

3.3. Cadru juridic actual

Importanța promovării educației economico-financiare este subliniată atât în cadrul normativ național, cât și în politicile publice și recomandările adoptate de forurile instituționale ale Uniunii Europene (UE).

Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare, prevede la articolul 4 că educația și formarea profesională a copiilor, a tinerilor și a adulților au ca finalitate

principală formarea competențelor, înțelese ca ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, deprinderi/abilități și aptitudini, necesare inclusiv pentru integrarea socială și participarea cetățenească activă în societate și ocuparea unui loc de muncă și participarea la funcționarea și dezvoltarea unei economii durabile.

Cadrul legal existent, în plan național, permite realizarea educației economico-financiare la nivelul învățământului preuniversitar, atât sub forma **educației formale–curriculare** cât și a educației **non-formale–extracurriculare**, după cum urmează:

A. Referitor la **educația formală–curriculară**, ca învățare sistematică, structurată și gradată cronologic, realizată în instituții specializate de învățământ pentru diferite nivele (primar, învățământ secundar inferior/gimnazial, învățământ secundar superior/liceal), de către diferite categorii de profesori, aceasta se identifică, în ultimă instanță, **cu dimensiunea curriculară a educației economico-financiare**.

Cu referire strict la **educația financiară**, în România, din perspectivă curriculară, elemente ale acestui tip de educație, sunt prezente, prin teme explicite sau prin teme integrate, în special, în cadrul noului curriculum pentru gimnaziu, prin disciplina **Educație socială - Educație economico-financiară**, la (clasa a VIII-a), precum și în cadrul disciplinelor socio-umane, deja existente, de la nivelul ciclului liceal: **Educație antreprenorială** (clasa a X-a), **Economie** (clasa a XI-a), **Economie aplicată** (numai la filiera tehnologică, la clasa a XII-a) *ca discipline de trunchi comun/obligatorii*. De asemenea, sistemul educațional preuniversitar beneficiază de o ofertă completă de cursuri de **Educație financiară**, *ca disciplină opțională inclusă în cadrul ofertei naționale de programe școlare*, pentru toate nivelurile de învățământ, respectiv la nivelul învățământului primar, gimnazial și liceal.

- **Programa pentru disciplina Educație financiară-primar**, aprobată prin OMEN nr. 4887/26.08.2013 (disciplina beneficiază și de un pachet educațional care include manual, caietul elevului și ghidul învățătorului).
- **Programa pentru disciplina Educație financiară-gimnaziu**, aprobată prin OMECTS nr. 5817/06.12.2010.
- **Programa pentru disciplina Educație financiară-liceu**, aprobată prin OMECTS nr. 5817/06.12.2010.

În acest context, menționăm în mod special faptul că Ministerul Educației a avut în vedere, în raport cu noul calendar al dezvoltării curriculare începând cu anul 2016, menținerea și amplificarea elementelor deja existente referitoare la **educația financiară**. În acest sens, în conformitate cu prevederile **Anexei 2 la OMENCS nr. 3590/05.04.2016 privind aprobarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul gimnazial**, în cadrul ariei curriculare **Om și societate** este inclusă disciplina **Educație socială - Educație economico-financiară** care se studiază, la clasa a VIII-a, începând cu anul școlar 2020-2021.

În cadrul programei școlare pentru această disciplină, aprobată prin **OMEN nr. 3393 / 28.02.2017**, demersul didactic propus este orientat pe **dimensiunea economico-financiară și antreprenorială a exercitării cetățeniei**. Raportarea elevilor de gimnaziu la aspecte care țin de domeniul economico-financiar este realizată în mod firesc, fiind vizate aspecte esențiale cu care aceștia vin în contact direct sau prin intermediul familiei din care fac parte. În mod similar, în deplină concordanță cu vârsta elevilor, este avută în vedere dezvoltarea spiritului de inițiativă și antreprenoriat; accentul este pus pe realizarea unor planuri de acțiune (personale/ de familie) pentru realizarea unui scop, pe abilitatea persoanei de a transforma ideile în acțiune. **Elementul de noutate îl constituie atât studiul disciplinei, ca atare, ca disciplină de trunchi comun, la nivelul ciclului gimnazial, cât și integrarea dimensiunii economico-financiare și antreprenoriale, ca dimensiune a exercitării cetățeniei active.**

În cadrul acestei programe școlare competențele specifice propuse sunt:

- Utilizarea corectă a termenilor specifici educației economico-financiare cu referire la fapte/ evenimente economico-financiare
- Asumarea calității de consumator avizat de bunuri și servicii, de servicii financiare, care își exercită drepturile și responsabilitățile
- Manifestarea interesului pentru identificarea unor modalități de economisire și pentru reducerea risipei de resurse financiare
- Întocmirea, prin lucru în echipă, a unui buget lunar al familiei/personal în scopul exersării buneii gestionări a veniturilor
- Participarea, prin derularea unui proiect pe teme economico-financiare, la investigarea unor probleme specifice grupurilor și comunităților de apartenență
- Elaborarea unui plan de acțiune personal/al familiei, manifestând inițiativă și responsabilitate
- Alegerea responsabilă a unor produse de economisire/ de creditare, a unor mijloace de plată prin compararea avantajelor și riscurilor acestora

În spiritul implicării elevilor în propria învățare, programa școlară consacră un rol special proiectului educațional. Este creat, în acest fel, un cadru educațional care apropie procesul de predare - învățare - evaluare de viața reală, în care proiectul este un instrument de lucru necesar pentru desfășurarea activității în toate domeniile social-economice. Acest cadru educațional permite învățarea participării prin participare și nu doar discutând despre participare; este facilitată, de asemenea, dezvoltarea abilităților necesare secolului al XXI-lea: creativitate, gândire critică și sistemică, abilități de comunicare și de colaborare, capacitate de adaptare, responsabilitate, spirit de echipă. Bugetul de timp alocat proiectului reprezintă 25-30% din bugetul total de timp alocat, pe an de studiu, disciplinei.

(Programele școlare, menționate anterior, pot fi accesate la adresa: <http://programe.ise.ro/>)

B. Educația non-formală-extracurriculară se realizează și prin activități educative desfășurate în afara sistemului formal-curricular de învățământ de către diferite instituții de învățământ sau alte instituții educative, în mod independent sau în parteneriat cu diferite

organizații și instituții locale, regionale, naționale și internaționale, guvernamentale sau non-guvernamentale.

Activitățile realizate în parteneriat se desfășoară în cadrul, fie al unor proiecte sau programe dedicate special educației financiare, fie în cadrul unor proiecte și programe care nu au drept obiectiv explicit acest tip de educație însă nu exclud integrarea elementelor specifice educației financiare, spre exemplu, proiecte programe dedicate educației economice sau educației antreprenoriale.

4. Definirea problemelor

Conform celui mai recent studiu OCDE publicat în 2020 cu privire la nivelul de alfabetizare financiară în rândul populației adulte din 26 de țări, România se situează pe penultimul loc, înaintea Italiei, din punct de vedere al scorului obținut pentru măsurarea nivelului de cunoștințe în domeniul financiar. Rezultatele acestui studiu sunt în acord și cu un raport publicat de Standard & Poor's în anul 2015 care plasează România pe ultimul loc în Uniunea Europeană în privința cunoștințelor financiare, doar 22% dintre cei intervievați aveau cunoștințe minimale despre inflație, dobândă, dobânda compusă și diversificarea riscului. Rezultatele sub media țărilor din eșantionul OCDE în ceea ce privește nivelul de cunoștințe financiare au următoarele cauze:

- Absența instruirii/ formare insuficientă a adulților pe zona educației financiare;
- Nivelul precar al bunăstării economice individuale în rândul unei părți din populație;
- Lipsa interesului formării pe tot parcursul vieții în rândul adulților;

Studiul OCDE publicat în anul 2020 analizează nivelul de alfabetizare financiară și din perspectiva comportamentelor financiare (ex. cumpărături cumpătate, realizarea de economii și stabilirea de obiective), unde România se situează sub media statelor SEE.

Principalele cauze care explică scorul obținut de România sunt următoarele:

- Venituri reduse cu consecințe directe asupra nivelului economisirii;
- Absența exercițiului privind planificarea financiară;
- Cunoașterea redusă a procedurilor de eliminare /diminuare a stresului financiar.

La nivel internațional s-a constatat că gradul adecvat de protecție a consumatorilor este variabil în funcție de circumstanțele pieței incluzând, fără a se limita la, consumatorii sofisticăți, educați. Astfel, așa cum a fost prezentat anterior, statisticele economico-financiare și demografice arată un nivel scăzut de utilizare conformă și informată, de către consumatorii adulți, a produselor și serviciilor financiare.

Educația financiară ajută la menținerea unui echilibru financiar al economiei reale, învățând populația cum să gestioneze veniturile și să realizeze economii, dar și cum să fie bine informată despre instrumentele și produsele financiare folosite (obligatorii și facultative) sau care sunt instituțiile financiare care furnizează servicii și produse financiare. Pentru a utiliza aceste servicii,

este nevoie ca oamenii să înțeleagă în ce măsură acestea le satisfac nevoile și ce obligații și drepturi au în calitate de clienți.

5. Obiective

Pentru îmbunătățirea gradului de educație financiară la nivelul întregii populații este necesară o viziune unitară la nivel de instituții cheie în domeniul financiar, astfel încât să fie dezvoltată și implementată pe termen mediu și lung o strategie, aceasta având următoarele două obiective generale:

1. Creșterea gradului de educație financiară prin formarea de competențe în domeniul educației financiare, în rândul copiilor și adolescenților și pregătirea lor pentru a deveni consumatori informați de produse, instrumente și servicii financiare.
2. Îmbunătățirea cunoștințelor și a abilităților populației adulte de a planifica finanțele proprii, de a economisi pentru viitor și de a fi consumatori informați de servicii, produse și instrumente financiare.

Ghidul OECD de elaborare a Strategiilor Naționale de Educație Financiară menționează că „programele de educație financiară eficace se concentrează pe dezvoltarea atitudinilor și competențelor și nu doar pe furnizarea de cunoștințe⁴¹. Prin urmare obiectivele specifice sunt definite din perspectiva atitudinilor și comportamentelor pe care această strategie urmărește să le dezvolte sau să le schimbe în vederea îndeplinirii obiectivelor generale enunțate mai sus.

Având în vedere că nevoile în privința educației financiare, dar și metodele de implementare a programelor de educație financiară depind de factori socio-economici (ex. vârstă, venituri, nivel educațional etc.), obiectivele specifice sunt definite la nivel de fiecare segment de populație ținând astfel:

- Copii și tineri până în 25 de ani:
 - înțelegerea mecanismelor economice;
 - înțelegerea drepturilor și obligațiilor consumatorilor;
 - înțelegerea importanței planificării financiare pentru a se proteja în cazul unor evenimente neprevăzute;
 - asigurarea unei bune înțelegeri a riscurilor financiare și a unei modalități corecte de a le gestiona;
 - dezvoltarea abilităților necesare pentru a putea gestiona provocările financiare și a abilităților de a lua decizii informate cu privire la administrarea propriilor fonduri;
- Populația adultă:
 - înțelegerea produselor și serviciilor financiare disponibile și importanța solicitării de asistență specializată în momentul confruntării cu situații financiare dificile;
 - înțelegerea drepturilor și obligațiilor consumatorilor;
- asigurarea unei bune înțelegeri a riscurilor financiare și a unei modalități corecte de a le gestiona;

⁴¹ <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/National-Strategies-Financial-Education-Policy-Handbook.pdf>

- formarea de competențe pentru a putea să identifice, să raporteze și să se protejeze împotriva fraudelor financiare;
- înțelegerea importanței planificării financiare pentru a se proteja în cazul unor evenimente neprevăzute;
- dezvoltarea comportamentelor de economisire în rândul populației;
- Operatorii economici și alte entități:
 - înțelegerea sistemului economic;
 - sporirea nivelului de cunoștințe cu privire la managementul și planificarea financiară;
 - înțelegerea produselor și serviciilor financiare și a modului în care pot fi folosite pentru menținerea sănătății financiare;
 - înțelegerea importanței unui plan de asigurare a continuității, inclusiv de gestionare a situațiilor de criză.

Obiectivele stabilite mai sus au în vedere inițierea unui plan strategic de educare care poate căpăta continuitate, înglobând rolul tuturor autorităților și instituțiilor naționale în cultura socială. Obiectivele sunt definite prin intermediul grupurilor țintă principale.

6. Principii generale

Prezenta strategie națională se bazează pe aceleași principii de bază stabilite de Uniunea Europeană pentru educația financiară (2005) și pe bunele practici privind educația financiară și sensibilizarea, aprobate de OCDE și numeroase state membre ale UE⁴², precum și pe bunele practici existente la nivel național, referitoare la colaborarea interinstituțională în domeniul educației economico-financiare.

Principiul 1:

Educația financiară trebuie să fie disponibilă și promovată în mod activ pe întregul parcurs al vieții, fără întrerupere.

Principiul 2:

Programele de educație financiară trebuie să fie îndreptate în mod clar către nevoile cetățenilor. Pentru a atinge acest obiectiv, trebuie să se efectueze studii preliminare în vederea stabilirii nivelului actual de cunoștințe financiare ale cetățenilor pentru a determina acele chestiuni care necesită o abordare primordială. Programele trebuie să fie disponibile în timp util și ușor accesibile.

Principiul 3:

⁴² <http://www.oecd.org/dataoecd/7/17/35108560.pdf>

Consumatorii trebuie să beneficieze de o educație în materie economică și financiară cât mai curând posibil, începând cu vârsta școlară. Dezvoltarea, sau după caz, introducerea elementelor de educație financiară în curriculum, prin abordări transdisciplinare, multi și interdisciplinare sau într-un sistem modular.

Principiul 4:

Programele de educație financiară trebuie să cuprindă instrumente generale care să atragă atenția asupra necesității de a îmbunătăți cunoștințele financiare în materie de chestiuni și riscuri financiare.

Principiul 5:

Atunci când prestatorii de servicii financiare furnizează o educație financiară, aceasta trebuie să fie echilibrată, transparentă și obiectivă. Interesele consumatorului trebuie să fie întotdeauna avute în vedere.

Principiul 6:

Formatorii din domeniul financiar trebuie să beneficieze de resursele și de formarea corespunzătoare pentru a putea desfășura programe de educație financiară eficace și fiabile.

Principiul 7:

Trebuie să se promoveze coordonarea la nivel național între părțile interesate pentru a obține o definire clară a rolurilor, pentru a facilita schimbul de experiențe și pentru a raționaliza și crea o ierarhie a resurselor. Cooperarea internațională între furnizorii de educație financiară trebuie întărită pentru a facilita schimbul celor mai bune practici.

Principiul 8:

Furnizorii de educație financiară trebuie să evalueze în mod regulat și, dacă este necesar, să actualizeze programele pe care le gestionează pentru ca acestea să fie conforme cu cele mai bune practici din acest domeniu.

Recomandarea OECD stabilește cele de mai sus ca fiind *Principii de Nivel Înalt pentru Elaborarea Strategiilor Naționale de Educație Financiară*, în documentul adoptat în iunie 2012 de G20, scopul fiind acela de a obține bunăstare, echilibru și protecție financiară pentru cetățeni.

7. Direcții de acțiune

7.1. Direcții de acțiune pentru copii și tineri până în 25 de ani

„Copiii și tinerii până în 25 de ani” sunt un grup-țintă care necesită atenție specială și intervenții intensive. Educația financiară reprezintă un tip de educație care este necesar să înceapă, cât mai devreme posibil și să fie realizată pe termen lung. Educarea noii generații încă de la cele mai fragede vârste permite acumularea cunoștințelor și abilităților necesare pentru un comportament financiar responsabil în viitor.

În conformitate cu ghidul OCDE „Financial education for youth and in schools”, cadrul programelor de educație financiară pentru copii și tineri adulți ar trebui să conțină următoarele dimensiuni:

- Cunoștințe și înțelegere;
- Aptitudini și competențe;
- Comportamente;
- Atitudini și valori;
- Antreprenariat.

Educația financiară pentru fiecare categorie de vârstă ar trebui să se concentreze pe atingerea unor obiective specifice (de ex.: autocontrol în privința consumului și a cheltuielilor, cunoștințe de bază în domeniul financiar, gestionarea banilor sub supravegherea părinților).

Un nivel redus de cunoștințe financiare cu privire la concepte cheie din domeniul financiar (ex. rolul și funcția banilor în economie, rolul guvernului și al instituțiilor financiare în economie etc.) sau un nivel redus de familiaritate cu privire la investițiile disponibile pe piețele financiare și riscurile asociate acestora poate priva indivizii de oportunități pe termen lung. Prin urmare, este foarte important ca indivizii să își însușească cunoștințele necesare înțelegerii mecanismelor economice, drepturilor și obligațiilor consumatorilor și a importanței planificării financiare iar sistemul de educație formal este o modalitate eficientă de a ajunge la o parte cât mai mare a populației. Pe lângă educarea financiară a tinerei generații, copiii și tinerii adulți pot acționa ca promotori de cunoștințe economice în cadrul familiei.

Este necesar ca obiectivele specifice propuse să fie diferențiate în funcție de vârstă, iar achizițiile finale vor putea avea în vedere:

1. Înțelegerea mecanismelor economice

- Înțelegerea rolului și funcțiile banilor;
- Înțelegerea rolului instituțiilor financiare și funcțiile băncilor centrale;
- Înțelegerea funcțiilor ratelor dobânzii;
- Înțelegerea situației de dificultăți financiare și a multiplelor probleme cauzate de îndatorare și dezvoltarea atitudinii necesare pentru evitarea acestora;
- Formarea abilităților de abordare a dificultăților financiare cu ajutorul legilor și al sistemului asigurărilor sociale;

- Înțelegerea relației dintre fluctuațiile comerciale, prețuri, ratele dobânzii și prețurile acțiunilor;
 - Înțelegerea politicii monetare a băncilor centrale și politica economică a guvernelor;
 - Înțelegerea relației dintre fluctuațiile comerciale și politica economică și modul în care acestea influențează viața fiecăruia dintre noi;
 - Creșterea interesului cu privire la multiplele tipuri de probleme cu care se confruntă economia;
 - Dezvoltarea atitudinii de a gândi rațional și de a căuta în mod obiectiv soluția pentru probleme;
 - Înțelegerea rolului guvernului;
2. Înțelegerea drepturilor consumatorilor și obligațiilor consumatorilor
- Informarea cu privire la drepturile și responsabilitățile consumatorilor;
 - Dezvoltarea atitudinii necesare pentru a acționa în calitate de consumator avizat;
 - Obținerea abilităților de colectare a informațiilor și de utilizare adecvată a acestora;
3. Înțelegerea importanței planificării financiare, respectiv înțelegerea următoarelor aspecte:
- Caracterul limitat al resurselor;
 - Importanța stabilirii surselor de venit și respectării limitelor referitoare la cheltuieli
 - Elementele de bază ale procesului decizional și dezvoltarea atitudinii necesare pentru a-l aplica corect.
4. Asigurarea unei bune înțelegeri a riscurilor financiare și a unei modalități corecte de a le gestiona:
- Înțelegerea riscurilor și randamentelor diferitelor produse financiare și învățarea atitudinii de investire responsabile;
 - Cunoașterea situației efective a dificultăților financiare și a multiplelor probleme implicate de datorie și dezvoltarea atitudinii necesare pentru evitarea acestora;
 - Învățarea abilităților de abordare a dificultăților financiare cu ajutorul legilor și al sistemului asigurărilor sociale;
5. Dezvoltarea abilităților necesare pentru a putea gestiona provocările financiare și a abilităților de a lua decizii informate cu privire la administrarea propriilor fonduri:
- Dezvoltarea comportamentului orientat către economisire;
 - Înțelegerea beneficiilor aduse de amânarea satisfacțiilor imediate;
 - Înțelegerea necesității planificării financiare: economisirea pentru îndeplinirea obiectivelor pe termen scurt și realizarea de investiții pentru atingerea obiectivelor pe termen lung;
 - Dobândirea cunoștințelor necesare pentru a putea crea un plan financiar;
 - Înțelegerea semnificației de a-și controla dorințele și dezvoltarea atitudinii necesare pentru a realiza acest lucru în viața de zi cu zi;

- Dezvoltarea atitudinii necesare pentru a identifica modalități mai bune de folosire a banilor.

Educarea copiilor și tinerilor adulți nu se poate realiza doar în cadrul învățământului formal. Un rol important este atribuit familiei. Unul dintre principalii factori care influențează comportamentul financiar al indivizilor este reprezentat de oamenii cu care aceștia intră în contact direct. De obicei, părinții sunt cei care au cea mai puternică influență asupra modului în care copiii își gestionează finanțele în viitor.

Pentru a asigura gradului de educație financiară în rândul copiilor și tinerilor adulți sunt avute în vedere următoarele direcții de acțiune:

7.1.1. Dezvoltarea & introducerea elementelor de educație financiară în curriculum național

Prin prezenta strategie se propune dezvoltarea, sau după caz, introducerea elementelor de educație financiară în curriculum național, prin modalități specifice, în cadrul tuturor nivelurilor de învățământ, având în vedere:

- Alegerea celor mai adecvate modalități de realizare a educației financiare, în cadrul învățământului formal, prin dezvoltarea elementelor deja existente, sau după caz, prin introducerea ca noutate a elementelor de educație financiară. Dezvoltarea elementelor deja existente, sau după caz, introducerea ca noutate a elementelor de educație financiară se poate realiza prin abordări monodisciplinare, transdisciplinare, multi și interdisciplinare sau într-un sistem modular.
- Definirea competențelor specifice, în funcție de tipul de abordare (monodisciplinară, transdisciplinară, multi și interdisciplinară sau într-un sistem modular) și ținând cont de nivelul/anul de studiu pentru care sunt propuse;

7.1.1.1. Implementarea unui program național de învățare profesională privind cunoștințele de educație financiară destinat profesorilor

Succesul programelor de educație financiară în cadrul sistemului de educație formală depind într-o mare măsură de calitatea activității didactice care se bazează pe pregătirea profesională a profesorilor și pe resursele disponibile pentru susținerea acestei activități. În acest sens, prin prezenta strategie, se propune dezvoltarea de programe care să includă:

- Cursuri de formare profesională pentru profesori prin care să crească gradul de conștientizare a importanței educației financiare, însușirea de metode pedagogice moderne spre a fi utilizate în activitatea didactică din domeniul educației financiare.
- Dezvoltarea unei platforme online pentru profesori care să conțină module de cursuri de formare profesională și resurse pentru predare (videoclipuri pe teme de educație financiară, jocuri, etc.) corespunzătoare curriculumului pentru educație financiară. Platforma online va avea o componentă interactivă prin care profesorii să poată să

împărtășească strategii didactice precum și să comunice cu administratorii platformei, dar și între ei.

7.1.1.2. Introducerea educației financiare în universități și în cadrul învățământului

Pentru majoritatea indivizilor interacțiunile cu sistemul financiar cresc după finalizarea studiilor liceale și provocările întâmpinate pot reprezenta stimulente importante pentru a-și însuși concepte de educație financiară. Intervențiile cu performanțe ridicate în influențarea comportamentelor financiare pozitive sunt cele care sunt efectuate cât mai aproape de momentul în care se iau deciziile, prin urmare este foarte important ca programele de educație financiară să continue și după finalizarea studiilor liceale. În acest stadiu e important ca programele să se concentreze pe dezvoltarea competențelor ce pot fi aplicate imediat: planificarea financiară, administrarea fondurilor disponibile, indentificarea și administrarea riscurilor financiare.

Pentru promovarea cunoștințelor de educație financiară în cadrul universităților și a sistemului de învățământ prezenta strategie propune următoarele activități:

- Crearea de parteneriate cu universități pentru introducerea conceptelor de educație financiară în cadrul cursurilor din programele de studii;
- Încurajarea susținerii de cursuri în domeniul educației financiare în cadrul sistemului de învățământ universitar;
- Crearea de parteneriate cu asociațiile de studenți și cu asociațiile profesionale pentru realizarea de ateliere pe teme de educație financiară pentru studenți și tineri adulți;
- Dezvoltarea și promovarea în universități și școli profesionale a folosirii instrumentelor de creare și întreținere a unui buget personal.

7.1.1.3. Implementarea unui program național de conștientizare, consiliere și sprijin pentru părinți în vederea educării financiare a copiilor

Familia joacă un rol important în dezvoltarea competențelor în domeniul financiar, furnizând copiilor primele oportunități de a discuta și interacționa cu banii. Un alt aspect care influențează semnificativ deciziile financiare ale indivizilor este autocontrolul și această trăsătură de caracter poate fi modelată în primii ani de viață. Prin urmare sprijinirea părinților pentru a putea insufla copiilor de la vârste foarte mici atitudini și comportamente financiare pozitive, reprezintă o direcție de acțiune importantă în cadrul acestei strategii. Aceasta are în vedere realizarea următoarelor activități:

- Dezvoltarea unui website care să ghideze părinții cu privire la modul în care pot să insufla comportamente financiare pozitive în funcție de vârsta copiilor;
- Folosirea campaniilor media pentru a promova beneficiile în dezvoltarea copiilor a discuțiilor pe teme financiare din cadrul familiei (ex. rolul banilor și cum ar trebui să fie folosiți banii, planificarea financiară etc.).

7.1.1.4. Promovarea comportamentelor financiare pozitive în rândul copiilor și tinerilor adulți cu ajutorul mass-media

În special, pentru vârstele mici, utilizarea poveștilor pentru influențarea comportamentelor financiare pozitive poate reprezenta o cale eficientă în realizarea educației financiare. Mesajele transmise prin intermediul unor personaje de desene animate, din cărți sau din jocurile video pot ajunge ușor la copii și pot influența semnificativ comportamentul acestora. În acest sens, diferiții furnizori de educație financiară este necesar să fie încurajați să realizeze:

- Parteneriate cu edituri pentru crearea de cărți pentru copii pe teme de educație financiară;
- Parteneriate cu televiziuni, companii de animație și jocuri video pentru introducerea de elemente de educație financiară în emisiuni TV pentru copii, în animații și în jocuri video.

7.2 Direcții de acțiune pentru populația adultă

În prezent, consumatorii au la dispoziție o gamă largă de instrumente și servicii financiare din care să aleagă, prin urmare, este important să dispună de cunoștințele și abilitățile adecvate pentru a lua decizii financiare în mod informat. De asemenea, o bună înțelegere a produselor și serviciilor financiare îi poate ajuta pe adulți să țină pasul cu progresele rapide de pe piața serviciilor financiare generate de digitalizare și să evite greșelile costisitoare. Un alt aspect important pentru păstrarea bunăstării financiare în rândul populației adulte este și înțelegerea importanței solicitării de asistență specializată în momentul confruntării cu situații financiare dificile. Un nivel scăzut de educație financiară poate conduce la asumarea unor riscuri prea mari în raport cu capacitatea de gestiune a cheltuielilor și /sau de plată a ratelor aferente creditelor.

Educația financiară pentru populația adultă activă este necesar să se concentreze asupra economisirii pentru viitor, planificării și gestionării evenimentelor de viață neașteptate. Dintre evenimentele semnificative din viața unui individ, în contextul economic actual, se distinge ca importanță planificarea pentru perioada de pensionare având în vedere îngrijorările cu privire la sustenabilitatea sistemului de pensii de stat. Prin urmare, sunt necesare acțiuni care să stimuleze creșterea economiilor pentru perioada de pensionare pe durata vieții. Programele de educație financiară pot fi folosite pentru a ținti populația activă, pentru a spori gradul de conștientizare cu privire la importanța economisirii pe termen lung pentru suplimentarea pensiei din Pilonul I.

Importanța economiilor pentru perioada de pensionare a sporit și în lumina actualelor schimbări demografice (longevitate sporită, viață profesională mai scurtă). Un alt factor fundamental pentru nevoia crescută de educație financiară este trecerea, la nivel global, la planuri de pensii cu contribuții determinate. Numeroase scheme de pensii le permit membrilor să își adopte propriile decizii de investiție. Prin urmare, persoanele se vor confrunta cu o serie de decizii și riscuri financiare și este necesar să dispună de suficiente informații și asistență.⁴³

⁴³ Educația financiară și economisirea pentru perioada de pensionare, Raport OCDE

Pentru a maximiza performanța intervențiilor, direcțiile de acțiune ar trebui să includă factori (atât interni, cât și externi) care influențează deciziile financiare. Este nevoie de o colaborare solidă între guvern, organizațiile non-profit, angajatori și sectorul privat (bănci, companii de asigurări și alți furnizori de servicii financiare). Angajatorii ar trebui să cunoască beneficiile pe care le pot aduce pentru societate programele de educație financiară la locul de muncă. Angajații care sunt mai puțin preocupați de probleme financiare cotidiene vor fi mai puțin productivi și implicați. Programele ar trebui proiectate astfel încât să îmbunătățească deciziile financiare adoptate în medii mai presante și să prevină problemele financiare evitând distorsiunile legate de prezent și evaluând corect recompensele pe termen scurt și lung.

Programele de educație financiară trebuie să abordeze diverse nevoi și teme care să acopere atât administrarea cheltuielilor curente cât și aspecte financiare orientate termen lung, cum ar fi achiziționarea unei locuințe, planificarea evenimentelor importante din viață și economisirea pentru viitor.

7.2.1. Promovarea campaniilor de educație financiară în rândul populației adulte cu ajutorul mass-media

Această măsură are în vedere lansarea unor campanii de educație prin intermediul mass media (TV, social media, radio, presă scrisă etc.) dar și promovarea resurselor de educație financiară (website oficial educație financiară). Campaniile de educație financiară ar trebui să fie concentrate pe mesaje cu o aplicabilitate practică, cum ar fi recomandări privind procentul din venit care ar trebui economisit lunar, impactul pe termen lung al unei sume mici investite într-un depozit, pensia suplimentară, beneficiile asigurărilor etc. De asemenea, mesajele ar putea fi adresate în funcție de etapa din viață în care se află cei cărora li se adresează: persoanele cu copii mici pot fi mai deschise spre a economisi pentru educația copiilor și, similar, angajații care se apropie de vârstă de pensionare vor manifesta un interes sporit pentru informațiile referitoare la planurile de pensionare.

Un alt aspect avut în vedere este utilizarea programelor TV, a filmelor, a persoanelor cu influență și a programelor interactive pentru a transmite lecții de educație financiară, cum ar fi riscurile asociate împrumuturilor realizate din surse informale, importanța solicitării de consultanță în momentul confruntării cu probleme financiare etc. Este dovedită eficiența propagării mesajelor în rândul indivizilor prin intermediul unor personaje cu care există o legătură emoțională.

7.2.2. Facilitarea atelierelor de educație financiară la locul de muncă

Un principal impediment în desfășurarea cursurilor de educație financiară în rândul adulților este reprezentat de lipsa de atractivitate a unor astfel de programe. Participarea la astfel de programe fără acordarea unui stimulent este foarte redusă, de aceea organizarea de ateliere de educație financiară la locul de muncă cu sprijinul angajatorilor poate reprezenta o soluție pentru că participarea nu va fi percepută ca un efort suplimentar.

Obiectivele sesiunilor de formare ar trebui să includă:

- a. produsele și serviciile financiare disponibile pe piață și în ce situații este recomandată accesarea acestora;
- b. drepturile consumatorilor și mecanismele prin care consumatorii pot solicita ajutor în momentul în care acestea au fost încălcate;
- c. riscurile financiare și metode de gestionare a acestora;
- d. identificarea fraudelor financiare și metode prin care se pot proteja de acestea;
- e. consolidarea principiului de autocontrol și promovarea unui comportament concentrat într-o mai mare măsură pe economisire;
- f. înțelegerea importanței asigurărilor și a planurilor pentru perioada de pensionare pentru a deveni o persoană independentă financiar;
- g. înțelegerea impactului datoriilor asupra finanțelor personale (de ex., închiriere locuință vs. cumpărare, costul creditelor în funcție de diferite strategii de rambursare etc.)

7.2.3. Crearea centrelor de educație financiară

Această direcție de acțiune reprezintă premisa necesară pentru asigurarea accesului persoanelor aflate în dificultăți financiare la ajutor de specialitate. De asemenea, aceste centre pot asigura o cale de promovare a comportamentelor financiare sănătoase în rândul segmentelor de populație la care programele clasice nu mai au succes (ex. populația cu vârsta de peste 65 de ani, adulții fără un loc de muncă stabil etc.). Activitatea acestor centre de educație financiară nu ar trebui să se adreseze doar populației aflate în dificultăți financiare, ci și adulților care au nevoie de informații pentru planificarea financiară sau luarea unor decizii cu impact financiar major (ex. achiziționarea unei locuințe, planificarea pensionării etc.).

Aria de activitate a acestor centre de educație financiară va viza următoarele:

- furnizarea de informații educaționale generale (ex. planificare financiară, bugetarea cheltuielilor și veniturilor), dar și pe subiecte specifice (planuri de economisire pentru pensionare, drepturile consumatorilor etc.);
- îndrumări în cazul apariției unor evenimente dificile neașteptate (gestionarea unor probleme de sănătate, pierderea unui membru al familiei, pierderea locului de muncă, divorțul etc.) în identificarea soluțiilor disponibile.

Centrele de educație financiară vor funcționa la nivelul teritorial, dar consilierea se va putea acorda și prin intermediul unei linii telefonice sau a chat-ului în cadrul website-ului dedicat.

7.2.4. Crearea de aplicații dedicate pentru facilitarea planificării financiare

Această măsură are în vedere furnizarea unor instrumente de planificare financiară atractive și ușor de utilizat prin lansarea unei aplicații gratuite pentru stabilirea bugetului personal și a unui plan de economisire pe termen mediu și lung.

Intervențiile cu performanțe ridicate în influențarea comportamentelor financiare pozitive sunt cele care sunt efectuate cât mai aproape de momentul în care se ia decizia de către individ. În consecință, o aplicație privind organizarea bugetului ar putea să ofere și consultanță oamenilor cu privire la modul în care să își aloce veniturile pentru a-și atinge obiectivele de investiții stabilite pe termen mediu și lung, să creeze alerte pentru a preveni cumpărăturile impulsive și să ofere o analiză a cheltuielilor în cadrul unor grupuri similare.

7.2.5. Promovarea drepturilor consumatorilor de produse și servicii financiare

Această măsură are în vedere desfășurarea prin intermediul mass-media a unei campanii de conștientizare în rândul populației cu privire la drepturile pe care le dețin atunci când achiziționează sau utilizează produse financiare și organismele alternative de soluționare a litigiilor la care pot apela (CSALB și SAL-FIN).

7.3 Direcții de acțiune operatorii economici și alte entități

La stabilirea obiectivelor și a direcțiilor de acțiune pentru operatorii economici au fost utilizate liniile directoare OCDE, care definesc educația financiară pentru IMM-uri ca fiind „procesul prin care acestea:

- recunosc interacțiunea dintre finanțele personale și cele comerciale;
- știu unde să caute sprijin;
- îmbunătățesc înțelegerea asupra mediului financiar, a produselor și a conceptelor de relevanță;
- și
- prin informare, instrucțiuni și/sau sfaturi obiective, dezvoltă abilități, cunoștințe, atitudini și încredere pentru a:
- deveni mai conștient de oportunitățile de finanțare și riscurile și oportunitățile financiare;
- dezvoltă planuri de afaceri și iau decizii informate;
- gestionează înregistrările financiare, planificarea și riscurile, în mod eficient, pe termen scurt și lung;
- și
- adoptă alte acțiuni eficiente pentru maximizarea potențialului afacerii în beneficiul societății și al economiei în general.”⁴⁴

⁴⁴ [oecd.org/finance/financial-education/OECD-INFE-core-competencies-framework-on-financial-literacy-for-MSMEs.pdf](https://www.oecd.org/finance/financial-education/OECD-INFE-core-competencies-framework-on-financial-literacy-for-MSMEs.pdf)

7.3.1. Organizarea de cursuri de educație financiară pentru operatorii economici

Această direcție de acțiune are în vedere furnizarea de cursuri de educația financiară pentru operatorii economici luând în considerare nivelul actual de educație financiară al participanților și dimensiunea companiei, astfel:

- Pentru operatorii economici, în cadrul cărora participanții dispun de un nivel de cunoștințe în domeniul financiar cel puțin de bază, instruirea ar trebui să acopere următoarele aspecte: folosirea de instrumente de debit, accesare de finanțări și de fonduri europene, accesarea de asigurări, investiții, pensii private, etc.
- Pentru antreprenori, furnizarea de programe de instruire cu accent pe necesitatea de a separa fondurile comerciale de cele personale, de a utiliza diferite instrumente și produse financiare, de a cunoaște elemente de fiscalitate, etc

Societățile care se înscriu în acest program ar putea folosi mijloace accesibile de finanțare și consiliere pentru îmbunătățirea afacerii din punctul de vedere al controalelor interne, regulilor de guvernanță corporativă, poziția financiară etc.

8. Concluzii

Prezentul document conturează viziunea Minsiterului educației despre educația financiară pentru următorii cinci ani, precum și acțiunile care vor fi întreprinse în perioada 2022-2026.

Documente programatice, studii, rapoarte la nivel național și internațional, precum și experiența directă arată că educația financiară a devenit o competență cheie în societatea secolului 21, datorită prezenței constante în viața noastră a finanțelor personale și a relației strânse pe care acestea o au cu bunăstarea personală și socială. A avea cunoștințe adecvate în acest domeniu favorizează luarea responsabilă și conștientă a unor decizii informate, și în cele din urmă întărește sentimentul de libertate și prosperitate al individului.

În următorii ani va fi necesar să colectăm constant date cu privire la nivelul de educație financiară a cetățenilor României, să concentrăm eforturi și resurse înspre creșterea conștientizării sociale cu privire la necesitatea educației financiare, și să îmbunătățim efectiv nivelul de educație financiară a cetățenilor prin programe accesibile, de calitate. Ziua Educației Financiare este, fără îndoială, o inițiativă care va întări aceste eforturi și va contribui la ajungerea conceptului de educație financiară la tot mai multe segmente ale populației.

Pentru a face față obiectivelor stabilite pentru perioada 2022-2026, va fi mai necesar ca niciodată să implicăm, alături de Minsiterul Educației, autoritățile financiare ale statului, instituțiile publice cu atribuții în domeniul financiar, băncile și furnizorii privați de servicii financiare, precum și organizațiile non-guvernamentale cu experiență în domeniu. Contribuția lor este esențială pentru implementarea Strategiei naționale de educație financiară.

În sfârșit, necesitatea elaborării și aprobării unui Plan de educație financiară este confirmată de experiența acumulată în ultimii ani în cadrul sistemului național de educație, unde programele de educație financiară au fost primite cu interes și au fost considerate printre cele mai relevante de către beneficiari. Dar experiența noastră și a altor țări ne arată că rezultatele pot fi așteptate doar pe termen lung, deoarece educația financiară nu poate fi considerată un scop în sine, ci mai degrabă un instrument de schimbare și îmbunătățire a comportamentului cetățenilor pe termen lung.

DRAFT

Anexa I - Plan de Acțiune

Principii fundamentale

Planul de acțiune al Strategiei Naționale de Educație Financiară 2022-2026 este construit pe următoarele principii fundamentale:

1. Responsabilitate comună: îmbunătățirea alfabetizării financiare este o responsabilitate comună a guvernului României prin Ministerul Educației, a mediului bancar și de afaceri, a comunității educaționale și a societății civile.
2. Flexibilitate și eficiență: orice intervenție educațională trebuie să fie adaptată circumstanțelor personale și vârstei beneficiarului, astfel încât să îl poată ajuta să-și dezvolte competențele financiare și să-și gestioneze eficient resursele pe care le are la îndemână, în contextul personal.
3. Încurajarea bunelor practici: partajarea cunoștințelor și experiențelor despre lecțiile învățate din inițiativele de educație financiară de către diversi actori contribuie la îmbunătățirea capacității și practicii de evaluare și măsurare.
4. Diversitate și incluziune: programele și informațiile, instrumentele și resursele trebuie furnizate într-o formă accesibilă, recunoscând diferitele moduri în care oamenii învață, astfel încât toți cetățenii români să poată participa la învățare într-un mod echitabil.

Cinci linii de acțiune prioritare

Acest plan descrie acțiuni orientative pentru implementarea Strategiei Naționale de Educație Financiară 2022-2026 și va fi supus evaluării și îmbunătățirii anuale. Primele trei linii de acțiune prioritare se concentrează pe dezvoltarea capacității indivizilor, familiilor și comunităților. Celelalte două oferă direcție organizațiilor implicate în cercetarea educației financiare, dezvoltarea politicilor și livrarea programelor. Contextul și justificarea fiecăreia dintre prioritățile strategice sunt subliniate în documentul Strategiei 2022-2026.

Acțiuni directionate înspre indivizi, familii și comunități

1. Educarea copiilor și tinerilor, în special prin sistemul de educație formală
2. Creșterea utilizării informațiilor, instrumentelor și resurselor gratuite existente pe piață
3. Oferirea de îndrumare și sprijin de calitate

Acțiuni directionate înspre dezvoltare de politici și programe

4. Consolidarea coordonării și a unor parteneriate eficiente
5. Îmbunătățirea monitorizării, măsurarea și evaluarea

Indicatori pentru măsurarea progresului

Educația financiară nu se referă doar la creșterea cunoștințelor despre problemele financiare și despre produsele financiare, ci și la dezvoltarea capacităților indivizilor, familiilor și comunităților de a lua măsuri pentru a obține o bunăstare financiară mai mare.

Economia comportamentală ne spune că oamenii iau decizii financiare datorită unei game largi de prejudecăți și de factori comportamentali, psihologici, situaționali și de mediu. Factorii multipli care influențează comportamentul și rezultatele financiare fac dificilă măsurarea schimbărilor reale de comportament.

Indicatorii cheie din fiecare dintre cele cinci linii de acțiune strategice reprezintă un prim pas către colectarea unor informații de bază care vor ajuta la măsurarea progresului în timp.

Responsabilitati partajate

Fiecare din cele cinci linii de acțiune strategice presupune o colaborare activă, eficientă între Ministerul Educației și autoritățile financiare, Banca Națională a României și bănci comerciale, mediul economic și societatea civilă. Responsabilitatea implementării activităților și a obținerii rezultatelor este și ea partajată, la fel cum trebuie să fie și responsabilitatea finanțării acestor acțiuni. În consecință, pentru fiecare acțiune vor fi realizate protocoale și programe de implementare individuale, cu bugete alocate anual, corespunzător la nivelul fiecărei entități participante.

Acțiuni și indicatori

1. Educarea copiilor și tinerilor, în special prin sistemul de educație formală	
Acțiuni cheie	Activități orientative pentru Ministerul Educației și părțile interesate relevante
1.1 Promovarea educației financiare în școli, atât prin curriculum formal cât și prin activități non-formale	- Includerea unor elemente de educație financiară în programele unor discipline existente - Extinderea programei de educație financiară prin includerea unor module specifice la fiecare nivel - Elaborarea unor standarde de evaluare a competențelor financiare

	- Includerea programelor oferite de Banca Nationala, banci comerciale si ONGuri in oferta de activitati educationale ale scolilor
1.2 Formarea cadrelor didactice in domeniul educatiei financiare	- Formarea a cel putin 20.000 de profesori prin programe față în față și online
1.3 Dezvoltarea unui hub de resurse educationale in domeniul educatiei financiare pentru profesori și elevi	- Dezvoltarea in cadrul Bibliotecii Virtuale EduLib a unei baze de resurse educationale deschise in domeniul educatiei financiare - Integrarea in materialele online si tiparite ale Ministerului Educatiei a resurselor non-comerciale oferite de banci si actori de pe piata financiara
1.4 Creșterea motivatiei și a încrederii cadrelor didactice de a preda educatia financiară	- Implicarea agentilor economici si a scoeitatii civile in oferirea de ateliere gratuite de educatie financiara elevilor si cadrelor didactice din școli - Crearea de oportunități pentru ca profesorii de diverse discipline să se reunească pentru a împărtăși resurse, experiente și strategii de predare de succes, inclusiv pentru studenții cu nevoi speciale - Oferirea de premii pentru a recunoaște și a recompensa profesorii care dezvoltă nivelul de educatie financiară a elevilor
1.5 Cresterea numărului de elevi din învățământul profesional si tehnic (IPT) care participă la programe de educație financiară	- Dezvoltarea unor programe de educatie financiara si antreprenoriala specifice elevilor din IPT, inclusiv cu o componenta practica - Dezvoltarea și promovarea unor resurse educationale specifice pentru elevii și cadrele didactice din IPT - Organizarea de ateliere pentru a ajuta elevii din IPT sa creeze conexiuni intre meseria invatata si sustenabilitatea financaira

Indicatori cheie

Numărul de școli care initiaza programe de educație financiară

Numărul de cadre didactice formate in domeniul educatiei financiare

Numărul de resurse in domeniul educatiei financiare disponibil online si tiparite

Numărul de elevi din IPT care participă la programe de educație financiară

2. Creșterea utilizării informațiilor, instrumentelor și resurselor gratuite și non-comerciale	
Acțiuni cheie	Activități orientative pentru Ministerul Educației și părțile interesate relevante
2.1 Crearea unui portal cu informații de educație financiară	- Crearea unui portal susținut de mediul economic care să absoarbă instrumente și resurse disponibile pe platformele mobile - Listarea organizațiilor care oferă programe de educație financiară, gratuite sau contra cost
2.2 Creșterea numărului de persoane care accesează portalul cu informații și alte surse gratuite și imparțiale de informații, instrumente și resurse, în special în rândul grupurilor dezavantajate (persoane în vârstă, minorități)	- Dezvoltarea și implementarea unor planuri de comunicare multisectoriale pentru promovarea surselor de informații gratuite și imparțiale - Promovarea utilizării resurselor adecvate prin programe comunitare, rețele și servicii de informare pentru grupuri țintă specifice: populația romă, pensionari, persoane în vârstă. - Promovarea Zilei/Săptămânii Educației Financiare pentru a crește gradul de conștientizare cu privire la educația financiară și pentru a motiva cetățenii să ia măsuri pentru a-și îmbunătăți situația financiară - Promovarea resurselor destinate părinților prin grupuri comunitare relevante și la locurile de muncă
2.3 Promovarea programelor de educație financiară la locul de muncă	- Dezvoltarea și promovarea unor resurse educaționale care să fie folosite de către angajatori pentru a dezvolta cunoștințele financiare ale angajaților - Încurajarea angajatorilor prin vouchere sau facilități fiscale să ofere angajaților lor programe structurate de educație financiară la locul de muncă

Indicatori cheie

Numărul de persoane care accesează portalul și materialele oferite

Numărul de persoane care accesează alte surse de informații, instrumente și resurse

Numărul de agenți economici care organizează programe de educație financiară pentru angajați

Numărul de persoane care indică schimbări în bunăstarea financiară ca urmare a participării la programe de educație financiară

3. Oferirea de consiliere și asistență de calitate	
Acțiuni cheie	Activități orientative pentru Ministerul Educației și părțile interesate relevante
3.1 Promovarea bunelor practici în programele și serviciile care oferă consiliere și sprijin, inclusiv grupurilor dezavantajate și/sau vulnerabile	- Promovarea educației financiare ca parte a contractelor de acordare a împrumuturilor și creditelor bancare - Introducerea obligativității participării la programe de educație financiară pentru beneficiarii unor programe de microfinanțare care satisfac nevoile celor cu venituri mici - Furnizarea de programe și servicii de consiliere financiară tinerilor care își deschid primul cont bancar - Dezvoltarea și pilotarea unor programe inovatoare pentru a stimula încrederea financiară în sine
3.2 Îmbunătățirea consilierii și sprijinului direcționat pentru a răspunde mai bine nevoilor populației și comunităților roma	- Dezvoltarea unor inițiative de educație financiară care să răspundă mai bine nevoilor comunităților roma care trăiesc și lucrează în locații izolate și marginalizate
3.3 Dezvoltarea capacității organizațiilor non-guvernamentale care oferă programe de educație financiară persoanelor, familiilor și comunităților dezavantajate și/sau vulnerabile	- Promovarea unor resurse educaționale pentru ca organizațiile să le utilizeze cu publicul țintă - Oferirea de „vouchere pentru educație financiară” organizațiilor care se adresează grupurilor vulnerabile - Crearea unor oportunități organizațiilor de a se reuni și de a împărtăși strategii eficiente de educație financiară

Indicatori cheie

Numărul de persoane incluse de programe de consiliere și sprijin de agenți financiari și organizații non-guvernamentale

Feedback de la agenți financiari și organizații non-guvernamentale despre consilierea și sprijinul oferite

Rezultate ale studiilor și evaluărilor care arată schimbări în bunăstarea financiară

4. Consolidarea coordonării și a parteneriatelor eficiente	
Acțiuni cheie	Activități orientative pentru Ministerul Educației și părțile interesate relevante
4.1 Facilitarea implementării planului de acțiune al Strategiei 2022-2026	- Stabilirea unor mecanisme pentru supravegherea, monitorizarea și raportarea cu privire la progresul Strategiei 2022-2026
4.2 Îmbunătățirea coordonării între programele relevante finanțate de guvern și furnizorii privați de servicii bancare și de educație financiară	- Promovarea legăturilor între programele relevante finanțate de guvern și furnizorii privați de servicii bancare și de educație financiară prin semnarea unor protocoale bi- și multilaterale
4.3 Creșterea oportunităților de a construi legături și de a împărtăși bune practici în cadrul și între sectoare, la nivel național și internațional	- Inițierea unei comunități de practică în domeniul educației financiare, astfel încât părțile interesate să poată împărtăși prezentări, informații, programe, activități sau instrumente - Promovarea Zilei/Saptamanii Educației Financiare și a altor evenimente similare în fiecare an pentru a crește gradul de conștientizare cu privire la educația financiară, pentru a crește comunitatea de practică în domeniul educației financiare și pentru a identifica și scala bunele practici - Organizarea unei Conferințe naționale bienale de educație financiară - Promovarea alianțelor și parteneriatelor strategice prin rețele, forumuri și ateliere naționale relevante - Participarea activă la forumurile internaționale relevante

Indicatori cheie

Numarul de protocoale de colaborare incheiate între institutiile guvernamentale relevante, agentii economici si organizatiile guvernamentale

Numarul de membri ai comunității de practică

Feedback de la membrii comunității de practică

Feedback de la participanți la forumuri și ateliere naționale și internaționale

5. Îmbunătățirea cercetării, măsurării și evaluării	
Acțiuni cheie	Activități orientative pentru Ministerul Educației și părțile interesate relevante
5.1 Evaluarea periodică a competențelor financiare ale cetățenilor	- Dezvoltarea unui instrument simplificat, online și tipărit, de evaluare a competențelor financiare - Aplicarea instrumentului de evaluare la intervale regulate, o dată la doi ani, pe un eșantion reprezentativ la nivel național - Aplicarea instrumentului de evaluare în mod regulat grupurilor țintă implicate în activitățile din tabelul 3 - Colectarea informațiilor pentru a monitoriza progresul Strategiei 2022-2026
5.2 Efectuarea unor cercetări naționale pentru a contribui la înțelegerea nivelului de educație financiară și a factorilor de influență	- Elaborarea unor studii pentru măsurarea excluderii și marginalizării cetățenilor și impactul educației financiare asupra incluziunii - Elaborarea unor modalități de a evalua schimbările în comportamentul financiar al beneficiarilor programelor de educație financiară
5.3 Creșterea accesului la instrumente și resurse pentru a sprijini bunele practici în evaluare	- Diseminarea unor resurse și șabloane existente la nivel internațional, e.g. OCDE, pentru a ghida bunele practici în evaluarea programelor de educație financiară - Efectuarea unei monitorizări la nivel național privind bilanțul programelor de educație financiară pentru a asigura îmbunătățirea constantă a Planului de acțiune
5.4 Încurajarea bunelor practici prin creșterea accesului la experți în domeniu și diseminarea a ceea ce funcționează	- Organizarea unor ateliere de dezvoltare a capacității organizațiilor interesate să ofere programe de educație financiară axate de prioritățile strategice din perioada 2022-2026
5.5 Încurajarea cercetării privind îmbunătățirea eficacității și impactului programelor de educație financiară	- Încurajarea colaborării cercetătorilor din mediul universitar și mediul de afaceri pentru a înțelege mai bine factorii care contribuie la rezultatele de succes ale programului

Indicatori cheie

Numărul de programe de educație financiară în curs de evaluare

Feedback din partea părților interesate de educație financiară cu privire la oportunitățile de a disemina informații și de a prelua bunele practici

Anexa II – Fise de continututi educationale pentru grupurile tinta

1.Copii și tineri din sistemul de învățământ

Pentru asigurarea unei educații financiare eficiente, va fi creat un cadru de învățământ cu structura prezentată în continuare, conform documentului OECD „Educație financiară pentru tineri și în școală”⁴⁵:

- Obiectivul general: Dobândirea de abilități de către copii pentru a lua decizii financiare corecte în viața de zi cu zi și în viața de adult;
- Rezultatele urmărite: conceptele specifice de educație financiară care vor fi prezentate copiilor la fiecare nivel al programei școlare;
- Abordarea cu privire la includerea educației financiare în programa școlară (respectiv, integrarea în materiile actuale sau ca un curs separat obligatoriu);
- Conținutul și durata cursurilor de educație financiară: subiectele, aspectele și temele care vor fi prezentate;
- Resurse și metode de predare;
- Evaluarea nivelului de acumulare a cunoștințelor de educație financiară al participanților: îndrumare privind modul în care trebuie să se evalueze dacă participanții au obținut rezultatele propuse;
- Monitorizare și evaluare: îndrumare privind modul în care să se monitorizeze cum a fost implementat în școli cadrul de învățământ.

Obiectivele generale propuse și rezultatele urmărite⁴⁶ vor avea următoarea structură:

- Obiectivul 1: Administrarea banilor și luarea unor decizii financiare informate, cu următoarele rezultate:
 - Învățarea importanței planificării financiare, mai specific, înțelegerea următoarelor aspecte:
 - caracterul limitat al resurselor,
 - importanța stabilirii și respectării limitelor referitoare la cheltuieli și
 - elementele de bază ale procesului decizional și dezvoltarea atitudinii necesare pentru a-l aplica corect.
 - Dezvoltarea comportamentului orientat către economisire;
 - Înțelegerea beneficiilor aduse de amânarea satisfacțiilor imediate;
 - Înțelegerea riscurilor și randamentelor diferitelor produse financiare și învățarea atitudinii de investire responsabile;

⁴⁵ https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/TrustFund2013_OECD_INFE_Finl_Ed_for_Youth_and_in_Schools.pdf

⁴⁶ Rezultatele au fost preluate din cadrul de învățământ privind educația financiară din Japonia

- Înțelegerea necesității planificării financiare: economisirea pentru îndeplinirea obiectivelor pe termen scurt și realizarea de investiții pentru atingerea obiectivelor pe termen lung;
 - Acumularea cunoștințelor necesare pentru a putea crea un plan financiar.
- Obiectivul 2: Înțelegerea mecanismelor de economie și finanțe, cu următoarele rezultate:
 - Înțelegerea rolului și funcțiile banilor;
 - Înțelegerea rolului instituțiilor financiare și funcțiile băncilor centrale;
 - Înțelegerea funcțiilor ratelor dobânzii;
 - Înțelegerea situației de dificultăți financiare și a multiplelor probleme cauzate de îndatorare și dezvoltarea atitudinii necesare pentru evitarea acestora;
 - Învățarea abilităților de abordare a dificultăților financiare cu ajutorul legilor și al sistemului asigurărilor sociale;
 - Înțelegerea relației dintre fluctuațiile comerciale, prețuri, ratele dobânzii și prețurile acțiunilor;
 - Înțelegerea politicii monetare a băncilor centrale și politica economică a guvernelor;
 - Înțelegerea relației dintre fluctuațiile comerciale și politica economică și viața fiecăruia;
 - Creșterea interesului cu privire la multiplele tipuri de probleme cu care se confruntă economia;
 - Dezvoltarea atitudinii de a gândi rațional și de a căuta în mod obiect soluția pentru probleme;
 - Înțelegerea rolului guvernului.
- Obiectivul 3: Înțelegerea drepturilor consumatorilor și a instrumentelor disponibile pentru a evita situațiile de criză financiară, cu următoarele rezultate:
 - Informarea cu privire la drepturile și responsabilitățile consumatorilor;
 - Dezvoltarea atitudinii necesare pentru a acționa în calitate de consumator autonom;
 - Obținerea abilităților de colectare a informațiilor și de utilizare adecvată a acestora;
 - Cunoașterea situației efective a dificultăților financiare și a multiplelor probleme implicate de datorie și dezvoltarea atitudinii necesare pentru evitarea acestora;
 - Învățarea abilităților de abordare a dificultăților financiare cu ajutorul legilor și al sistemului asigurărilor sociale;
 - Înțelegerea semnificației de a-și controla dorințele și dezvoltarea atitudinii necesare pentru a realiza acest lucru în viața de zi cu zi;
 - Dezvoltarea atitudinii necesare pentru a identifica modalități mai bune de folosire a banilor.

Competențe:

❖ Obiectivul 1: Administrarea banilor și adoptarea unor decizii financiare informate

Clasele I și II

- Înțelegerea conceptului de bani și denominare;
- Capacitatea de a alege corect bancnotele /monedele și realizarea unor calcule simple în privința restului de primit;
- Capacitatea de a achiziționa pe cont propriu anumite lucruri respectând o suma de bani și, în același timp, dezvoltând atitudinea de a economisi din banii de buzunar.

Clasele III și IV

- Înțelegerea diferenței dintre nevoi și dorințe;
- Conștientizarea noțiunii de „resurse limitate” astfel încât banii de buzunar să fie cheltuiți adecvat;
- Dezvoltarea obișnuinței pentru planificare și a răbdării necesare pentru economisire;
- Înțelegerea nevoii de a păstra o evidență a banilor de buzunar cheltuiți.

Gimnaziu

- Achiziția de bunuri și servicii cu respectarea unui buget luând în considerare necesitățile prioritare;
- Luarea unor decizii informate;
- Înțelegerea conceptului de venituri și cheltuieli în familie;
- Dezvoltarea capacității de administrare pe cont propriu a unor cheltuieli și venituri;
- Planificarea cheltuielilor în funcție de necesitățile viitoare;
- Înțelegerea unor concepte financiare de bază (cont bancar, împrumut, depozit, acțiuni și obligațiuni, riscuri, rentabilitate etc.) și a modului în care să realizeze calcule simple (de ex.: rata dobânzii).

Liceu

- Recunoașterea necesității planificării pe termen lung și capacitatea de a realiza un plan pentru viață;
- Înțelegerea efectelor deciziilor luate și consolidarea principiului de auto responsabilitate;
- Înțelegerea riscurilor și beneficiilor diferitelor produse financiare disponibile pe piața bancară, de capital și a asigurărilor;
- Înțelegerea diferenței dintre investiție /speculare și relația dintre riscuri și rentabilitate;
- Înțelegerea rolului pensiilor și al sistemului asigurărilor sociale;
- Înțelegerea conceptelor macroeconomice cu accent pe ciclul economic și riscurile unei crize financiare.

❖ **Obiectivul 2: Înțelegerea mecanismelor economiei și finanțelor**

Clasele I și II

- Înțelegerea rolului banilor pentru obținerea bunurilor și serviciilor dorite;

Clasele III și IV

- Înțelegerea conceptului de economisire și folosire a banilor economisiți pentru necesități viitoare;
- Înțelegerea conceptelor de bază cu privire la valoarea bunurilor și prețuri, circulația banilor, rolul societăților.

Gimnaziu

- Înțelegerea rolului fundamental al banilor și a funcțiilor de bază ale instituțiilor financiare în economie, inclusiv a Băncii Centrale;
- Înțelegerea aspectelor de bază cu privire la modificarea prețurilor și circulația bunurilor și banilor la nivel intern, între furnizori și utilizatori, și la nivel extern, între țări;
- Înțelegerea noțiunilor de depreciere /apreciere a monedelor;
- Înțelegerea modului în care societățile atrag fonduri și funcțiile acestora în cadrul economiei;
- Înțelegerea aspectelor și indicatorilor economici și a motivelor care conduc la apariția fluctuațiilor;
- Înțelegerea rolului și efectului măsurilor impuse de guverne în cadrul economiei;
- Înțelegerea tipurilor de impozite și efectul acestora;
- Dezvoltarea unui comportament implicat, interesat de problemele și evenimentele sociale și promovarea consultării știrilor.

Liceu

- Consolidarea înțelegerii cu privire la conceptele financiare (rolul banilor, al instituțiilor financiare și al Băncii Centrale, circulația bunurilor și a banilor, rolul societăților, fluctuațiile economice și intervențiile guvernamentale);
- Înțelegerea ratelor de dobânda și a motivelor care stau la baza variației acestora;
- Înțelegerea semnificației banilor electronici;
- Înțelegerea semnificației și efectului liberalizării financiare;
- Înțelegerea conceptului de globalizare a economiei;
- Dezvoltarea abilității de a obține informații și de a crea o imagine de ansamblu asupra mediului economic și social;
- Dezvoltarea capacității de a analiza problemele în mod rațional și de a alege soluții în mod subiectiv.

❖ **Obiectivul 3: Înțelegerea drepturilor consumatorilor și a instrumentelor disponibile pentru a evita situațiile de criză financiară**

Clasele I și II

- Înțelegerea produselor defecte și înțelegerea importanței de a folosi bunurile cu atenție;
- Înțelegerea faptului ca nu putem avea tot ce ne dorim.

Clasele III și IV

- Înțelegerea importanței siguranței și a protecției mediului;
- Învățarea modului de gestionare a situațiilor dificile și de a solicita ajutor la nevoie.

Gimnaziu

- Cunoașterea drepturilor și obligațiilor consumatorilor și a rolului asociațiilor de protecție a consumatorilor.
- Analiza aspectelor de ordin social și de mediu în momentul alegerii anumitor bunuri;
- Înțelegerea riscurilor asociate utilizării internetului și aflarea modului în care acestea pot fi evitate și a modului în care pot fi evitate fraudele;
- Conștientizarea existenței centrelor de consultanță pentru furnizarea de asistență persoanelor cu dificultăți financiare;
- Învățarea din experiențele de succes ale persoanelor care trăiesc cu puțini bani.

Liceu

- Înțelegerea semnificației legale a contractelor și a principiului de auto responsabilitate;
- Înțelegerea legislației privind protecția consumatorului și a reglementărilor privind datele cu caracter personal;
- Aflarea situațiilor dificile în care se află persoanele cu probleme de supra îndatorare;
- Recunoașterea importanței ratelor de dobândă;
- Analiza propriei atitudini cu privire la bani și stabilirea priorităților.

2. Populația adultă

2.1 Populația adultă activă

Accentul în ceea ce privește educația financiară pentru populația adultă activă ar trebui să fie asupra economisirii pentru viitor, planificării și gestionării evenimentelor de viață neașteptate. În prezent, consumatorii au la dispoziție o gamă largă de instrumente și servicii financiare din care să aleagă și, prin urmare, este vital să fie pregătiți și să dispună de cunoștințele și abilitățile adecvate pentru a lua decizii financiare corecte în mod informat. Pentru ca adulții să țină pasul cu progresele de pe piața serviciilor financiare, trebuie să dispună de cunoștințe în domeniul financiar pentru a evita investițiile frauduloase și greșelile costisitoare, cum ar fi împrumuturile cu cost ridicat și pe termen scurt care atrag probleme de îndatorare în viitor. Gradul de folosire a serviciilor financiare digitale este în creștere, însă practica de utilizare a numerarului continuă să fie răspândită. Deși numărul cardurilor aflate în circulație este în creștere, un mic procent din populație folosește internetul pentru a achita facturi sau a accesa contul bancar.

Planificarea pentru perioada de pensionare este un alt subiect important având în vedere îngrijorările cu privire la sustenabilitatea sistemului de pensii de stat. Prin urmare, sunt necesare acțiuni care să stimuleze creșterea economiilor pentru perioada de pensionare pe durata vieții. Sistemul de pensii din România este structurat pe trei piloni. Pilonul I este obligatoriu pentru majoritatea tipurilor de contracte și categorii de angajați. Pilonul II este o schemă de pensii obligatorii administrate privat însă, începând cu luna decembrie 2018, și Pilonul II a devenit opțional și, după 5 ani, angajații au opțiunea de a transfera contribuțiile viitoare către Pilonul I. Pilonul III constă în fondurile de pensii private voluntare. În ultimul an a fost înregistrată o creștere a numărului de participanți la sistemul de pensii private. Totuși, în luna decembrie 2019, numărul participanților la Pilonul III - 501.124 - este semnificativ mai redus comparativ cu Pilonul II - 7,46 milioane⁴⁷ și comparativ cu numărul total al forței de muncă, de aproximativ 9 milioane de persoane. Programele de educație financiară pot fi folosite pentru a ținti populația activă, pentru a spori gradul de conștientizare cu privire la importanța economisirii pe termen lung pentru suplimentarea pensiei din Pilonul I.

Importanța economiilor pentru perioada de pensionare a sporit și în lumina actualelor schimbări demografice (longevitate sporită, viață profesională mai scurtă). Un alt factor fundamental pentru nevoia crescută de educație financiară este trecerea, la nivel global, la planuri de pensii cu contribuții determinate. Numeroase scheme de pensii le permit membrilor să își adopte

⁴⁷ Pensii private din România la 31 decembrie 2019, ASF România

propriile decizii de investiție. Prin urmare, persoanele se vor confrunta cu o serie de riscuri financiare și este necesar să dispună de suficientă informație și asistență.⁴⁸

Programele de educație financiară ar trebui orientate spre sporirea gradului de conștientizare cu privire la importanța și beneficiile polițelor de asigurare. Ponderea asigurărilor de viață în România continuă să se mențină la un nivel scăzut comparativ cu alte state din Uniunea Europeană. În ultimul an a fost identificată o tendință de creștere de 7%, iar programele de educație financiară ar trebui să urmărească o creștere și mai mare a interesului populației în privința produselor de asigurare de viață sau sănătate.⁴⁹

Pentru a maximiza performanța intervențiilor, planul de acțiune ar trebui să includă factori (atât interni, cât și externi) care influențează deciziile financiare. Este nevoie de o colaborare solidă între guvern, organizațiile non-profit, angajatori și sectorul privat (bănci, companii de asigurări și alți furnizori de servicii financiare). Angajatorii ar trebui să cunoască beneficiile pe care le pot aduce pentru societate programele de educație financiară la locul de muncă. Angajații care sunt mai puțin preocupați de probleme financiare cotidiene vor fi mai productivi și implicați. Programele ar trebui proiectate astfel încât să îmbunătățească deciziile financiare adoptate în medii mai presante și să prevină problemele financiare evitând distorsiunile legate de prezent și evaluând corect recompensele pe termen scurt și lung. Mesajele ar putea fi adresate în funcție de etapa din viață în care se afla participanții; persoanele cu copii mici pot fi mai deschise spre a economisi pentru educația copiilor și, similar, lucrătorii care se apropie de vârstă de pensionare vor manifesta un interes sporit pentru informațiile referitoare la planurile de pensionare. Educația financiară ar putea fi utilă pentru sporirea gradului de conștientizare cu privire la nevoia de a economisi pe termen lung pentru suplimentarea pensiei din sectorul public și, similar, sporirea gradului de conștientizare cu privire la riscurile îndatorării excesive și la creditele de consum pe termen scurt cu cost ridicat.

Un alt obiectiv important pentru programele de educație financiară ar trebui să fie emigranții și familiile acestora. Sunt necesare programe care să îi ajute să își dezvolte abilitățile de administrare a finanțelor proprii și să gestioneze sumele trimise acasă. Aceste sume trimise pentru uz personal au atins peste 2% din PIB-ul României în anul 2017 și, într-un procent ridicat dintre cazuri, reprezintă principala sursă de finanțare a familiilor rămase în țară. De asemenea, este important să fie luat în considerare faptul că, pe măsură ce emigranții acumulează capital financiar, uman și relațional în străinătate și își satisfac nevoile de bază, aceștia au tendința să investească ulterior în România. Experiența profesională dobândită în afara granițelor este asociată în mod pozitiv cu un spirit antreprenorial și, prin urmare, sunt necesare și programe orientate către îmbunătățirea și dezvoltarea de abilități antreprenoriale pentru emigranți. Programele de educație financiară trebuie să abordeze diverse nevoi și teme care să acopere atât administrarea cheltuielilor curente cât și aspecte financiare orientate termen lung, cum ar fi

⁴⁸ Educația financiară și economisirea pentru perioada de pensionare, Raport OECD

⁴⁹ Evoluția pieței asigurărilor în 2019, ASF România

achiziționarea unei locuințe, planificarea evenimentelor importante din viață și economisirea pentru viitor. Prin urmare, programele de educație financiară ar trebui orientate către atingerea următoarelor obiective și priorități strategice.

Obiectivul 1: Accent pe importanța economisirii și a investițiilor sigure:

- Promovarea deprinderii de a economisi regulat și de a menține o sumă care să asigure protecție financiară în cazul unor șocuri;
- Promovarea și explicarea beneficiilor aplicațiilor utilizate pentru evidența bugetului de cheltuieli personale;
- Furnizarea de informații obiective cu titlu gratuit cu privire la produse și servicii financiare;
- Evitarea investițiilor pe piețe nereglementate.

Obiectivul 2: Evitarea creditelor excesive cu cost ridicat:

- Înțelegerea conceptelor financiare și a riscurilor ratelor variabile și /sau ridicate ale dobânzii;
- Prezentarea de modalități și instrumente prin care se pot reduce riscurile.

Obiectivul 3: Acoperirea riscurilor și a efectelor evenimentelor de viață neașteptate.

- Promovarea folosirii asigurărilor de viață și a celor generale.

Competențe

Obiectivul 1: Accent pe importanța economisirii și a investițiilor sigure:

- Promovarea deprinderii de a economisi regulat și de a menține o sumă care să asigure protecție financiară în cazul unor șocuri;
- Promovarea și explicarea beneficiilor aplicațiilor utilizate pentru evidența bugetului de cheltuieli personale;
- Furnizarea de informații obiective cu titlu gratuit cu privire la produse și servicii financiare;
- Evitarea investițiilor pe piețe nereglementate.

Obiectivul 2: Evitarea creditelor excesive cu cost ridicat:

- Înțelegerea conceptelor financiare și a riscurilor ratelor variabile și /sau ridicate ale dobânzii;
- Prezentarea de modalități și instrumente prin care se pot reduce riscurile.

Obiectivul 3: Acoperirea riscurilor și a efectelor evenimentelor de viață neașteptate.

- Promovarea folosirii asigurărilor de viață și a celor generale.

2.2. Populația activă adultă cu venituri mici

Astfel cum am prezentat în secțiunea anterioară, o proporție semnificativă din populația României este expusă riscului de sărăcie sau de excluziune socială (respectiv, 32% din numărul total al populației în anul 2018). Datele sugerează că acest risc este mai crescut în zonele defavorizate cum sunt comunitățile cu populație rromă, mediul rural și regiunea de nord-est. România a înregistrat al doilea cel mai mare decalaj între zona urbană și cea rurală în privința venitului din Uniunea Europeană. Rata sărăciei în zonele rurale este cu 20% mai ridicată comparativ cu zona urbană și, de asemenea, acestea se situează cu mult în urmă în ceea ce privește locurile de muncă, drumurile și infrastructura financiară.

Este bine-cunoscut faptul că persoanele stresate sunt mai predispuse la a lua decizii greșite. Deoarece sărăcia reprezintă un factor de stres semnificativ, se pare că oamenii săraci sunt prinși într-o continuă capcană a sărăciei.

Persoanele cu venituri mici se confruntă cu bariere suplimentare în privința bunăstării financiare comparativ cu restul populației adulte cum ar fi incluziune financiară redusă, lipsa abilităților digitale și financiare și planificare financiară limitată.

Persoanele cu venituri mici au, de obicei, acces redus la produsele financiare din cauza lipsei unui loc de muncă, istoricului de creditare nefavorabil sau a surselor de finanțare provenind din economia subterană. Această situație îi determină, de obicei, să apeleze la creditori de rangul al doilea care, de obicei, percep rate punitive ale dobânzii. Dependența de astfel de produse financiare accentuează decalajul dintre bogați și săraci și îi supra îndatorează pe cei din urmă.

Adulții cu venituri mici au o relație foarte limitată cu instituțiile financiare, în anul 2017, numai 38% dintre aceștia deținând un cont bancar. În acest sens, în anul 2017 a fost emisă o lege care a introdus conturile cu comision zero pentru consumatorii vulnerabili.

În afara impedimentului referitor la comisioane, accesul efectiv la bănci este foarte limitat în zonele rurale. Se preconizează că această problemă se va accentua în viitor având în vedere planurile băncilor de a investi în digitalizare și de a-și reduce rețeaua de sucursale. Având în vedere că persoanele din mediile defavorizate nu dispun de obicei de abilități digitale de bază, în condițiile actuale, decalajul referitor la incluziunea financiară s-ar putea intensifica.

Pentru a aborda problemele specifice cu care se confruntă persoanele cu venituri mici, programele educaționale dezvoltate vor avea următoarele obiective principale:

Obiectivul 1: Creșterea nivelului de conștientizare cu privire la importanța economisirii:

- Eliminarea atitudinilor negative cu privire la economisire;
- Înțelegerea faptului că există posibilități de a realiza economii și în rândul persoanelor cu venituri reduse;
- Creșterea nivelului de conștientizare cu privire la produsele financiare de economisire (planuri de pensii, depozite, conturi de economii) care au comisioane reduse sau zero.

Obiectivul 2: Înțelegerea riscurilor asociate datoriilor

- Înțelegerea costurilor efective asociate datoriilor (de ex.: dobânzi penalizatoare, comisioane etc.) și a drepturilor consumatorilor;
- Înțelegerea importanței de a solicita consultanță financiară înainte de a lua decizia de a contracta un împrumut;
- Conștientizarea existenței unor soluții alternative, altele decât datoriile, pentru gestionarea situațiilor de criză (respectiv, asigurare pentru evenimente neașteptate, protecție din partea statului etc.).

Obiectivul 3: Înțelegerea produselor financiare disponibile:

- Cunoașterea modului în care se pot accesa produsele financiare digitale cu un nivel al comisiunelor mai redus decât cel tradițional;
- Înțelegerea avantajelor de a se pregăti pentru evenimente neașteptate (respectiv, planuri de economisire, asigurarea locuinței).

Persoanele cu venituri mici sunt cel mai puțin independente financiar și, de obicei, depun eforturi mari pentru a-și asigura nevoile de bază de la o zi la alta iar în momentul apariției unor evenimente neașteptate, situația acestora poate degenera rapid către probleme de supraîndatorare. În consecință, considerăm că există următoarele domenii prioritare de acțiune:

- Prevenirea situațiilor de criză prin acces mai facil la produse financiare accesibile (credite, conturi de economii, pensii private, asigurare de locuință), încurajarea persoanelor de a-și realiza un buget pentru cheltuieli și de a înțelege produsele financiare de bază și riscurile conexe acestora;
- Prevenirea supraîndatorării gospodăriilor cu venituri mici încurajând persoanele să solicite consultanță financiară atunci când se confruntă cu dificultăți financiare și
- Încurajarea persoanelor să înceapă planificarea financiară pe termen lung prin inițiative care schimbă și mențin comportamentele de economisire. Studiile sugerează că pentru programele de economisire finanțate de stat există o probabilitate scăzută de continuare după încetarea subvenției⁵⁰. Pentru a preveni abandonul ulterior încetării subvenției cadrul SMarT dezvoltat de Richard Thaler și Shlomo Benartzi ar putea fi aplicat pentru crearea de programe de economisire pe termen lung.

2.3 Populația adultă peste 65 de ani

Dificultățile cu care se confruntă cetățenii în vârstă se referă la folosirea resurselor financiare disponibile pe întreaga perioadă de pensionare încercând, în același timp, să realizeze economii pentru evenimente de viață neașteptate.

⁵⁰ Dupas și al. (2012) și Schaner (2013)

În anul 2016 au fost implementate o serie de reforme ale sistemului de pensii și Comisia Europeană a evaluat sistemul de pensii publice din România ca fiind satisfăcător; cu toate acestea, există anumite probleme legate de distribuția din rândul populației (bărbați-femei, liber-profesioniști-angajați). Există un decalaj de gen în cadrul populației în vârstă aflată în risc de sărăcie și o diferență în ceea ce privește pensiile liber-profesioniștilor și cele ale angajaților, care accentuează nevoia de a se concentra pe aceste grupe-țintă cu scopul de a spori nivelul de educație financiară. În cazul pensionarilor care beneficiază de o pensie sub pragul minim, de la bugetul general este acordat un beneficiu minim (indemnizație socială pentru pensionari).

Populația cu vârsta peste 65 de ani este în continuă creștere și se preconizează ca, până în anul 2030, numărul acestora va depăși numărul populației active. Deși, recent, România a implementat o serie de reforme și a acordat o serie de majorări, nivelul mediu al venitului net al persoanelor cu vârsta de peste 65 de ani se situează printre cele mai mici din UE. Prin urmare, o parte semnificativă din persoanele cu vârsta de peste 65 de ani dispun de mijloace financiare foarte limitate.

Deși nu dispunem de studii cu privire la educația financiară în rândul persoanelor în vârstă, având în vedere că majoritatea și-au petrecut copilăria și marea parte a vieții de adult în timpul comunismului, aceștia dispun de cunoștințe limitate cu privire la produsele financiare disponibile și la modul în care funcționează economia de piață.

Pentru susținerea unui program de educație financiară, este important să fie luate în considerare și măsurile complementare legate de protecția consumatorilor. S-a observat că persoanele în vârstă știu să își gestioneze banii zi de zi, însă sunt mai expuși la fraude și au dificultăți în a accesa produsele financiare. Persoanele în vârstă care se bazează pe alte persoane pentru a-i ajuta cu resursele și deciziile financiare se confruntă și cu riscul de furt, fraudă sau exploatare. O altă provocare semnificativă cu care se confruntă persoanele în vârstă este declinul cognitiv rapid care are loc după vârsta de 70 de ani și accesibilitatea costurilor cu îngrijirile medicale. Este necesar să li se explice și să fie încurajate să își planifice viitorul folosind materiale de educație financiară și procese simplificate. Programele de educație financiară ar trebui să ia în considerare modificările fizice și emoționale care apar ca parte normală a procesului de îmbătrânire și ar trebui să se axeze pe următoarele obiective:

Obiectivul 1: Implicarea unui număr cât mai mare de vârstnici în procesul de pregătire pentru următoarea perioadă de viață

- Sporirea nivelului de conștientizare și de utilizare a produselor și serviciilor adecvate pentru planificare și economisire pentru anii viitori;
- Implicarea diferitelor organizații în promovarea educației financiare și a planificării pentru perioada de pensionare.

Obiectivul 2: Utilizarea unor programe de educație financiară și materiale simplificate.

- Pregătirea unor formulare și documente ușor de înțeles și de utilizat.

Obiectivul 3: Acordarea de asistență pentru persoanele vârstnice pentru a putea să identifice, să raporteze și să se protejeze împotriva fraudelor financiare

- Folosirea a diverse instrumente și tehnice pentru combaterea fraudelor financiare și a abuzurilor săvârșite împotriva persoanelor vârstnice;
- Concentrarea asupra factorilor care contribuie la apariția fraudelor și a furturilor împotriva persoanelor vârstnice și reducerea riscurilor atât prin inițiative guvernamentale, cât și private.

2.4 Operatorii economici

România înregistrează un procent mai mare decât media UE de persoane care desfășoară o activitate independentă și o proporție a IMM-urilor în numărul total de întreprinderi în linie cu media UE. România deține o proporție de întreprinderi cu valoare adăugată⁵¹ de 51,3%, puțin mai mică decât media UE, de 56,8%.

Densitatea afacerilor, reflectată ca număr de întreprinderi per locuitor, este scăzută și foarte concentrată în București. În România, există 29 de societăți la 1000 de locuitori comparativ cu 58 la 1000 de locuitori în Uniunea Europeană. În plus, afacerile se confruntă cu o serie de constrângeri (atât de ordin financiar, cât și non-financiar) și, prin urmare, durata medie de viață a unei firme din România este de 10 ani, iar cele existente au de asemenea dificultăți financiare, 44% dintre acestea fiind subcapitalizate. Pentru întreprinderile din regiunile din afara Bucureștiului, accesul la finanțare este scăzut. Sectorul agricol se confruntă cu provocări structurale și decalaje semnificative în ceea ce privește accesul la finanțare.

Având în vedere proporția semnificativa de IMM-uri din România și tendința de creștere a numărului acestora, dar și problemele semnalate cu privire la accesul la finanțare și cunoștințele antreprenorilor în domeniul financiar, considerăm că o atenție deosebită trebuie să fie acordată educației financiare a operatorilor economici și trebuie să fie țintiți ca grup separat.

La stabilirea obiectivelor și a planului de acțiune pentru operatorii economici vom folosi liniile directoare OECD, care definesc educația financiară pentru IMM-uri ca fiind „procesul prin care acestea:

- recunosc interacțiunea dintre finanțele personale și cele comerciale;
- știu unde să caute sprijin;
- îmbunătățesc înțelegerea asupra mediului financiar, a produselor și a conceptelor de relevanță;
- și
- prin informare, instrucțiuni și/sau sfaturi obiective, dezvoltă abilități, cunoștințe, atitudini și încredere pentru a:

⁵¹ Fișa informativă SBA 2018 a CE

- deveni mai conștient de oportunitățile de finanțare și riscurile și oportunitățile financiare;
- dezvoltă planuri de afaceri și ia decizii informate;
- gestionează înregistrările financiare, planificarea și riscurile, în mod eficient, pe termen scurt și lung;
- și
- adoptă alte acțiuni eficiente pentru maximizarea potențialului afacerii în beneficiul societății și al economiei în general.”⁵²

În plus, având în vedere că majoritatea persoanelor care desfășoară o activitate independentă activează în sectorul agricol, vom dezvolta inițiative de educație financiară individualizate pentru antreprenorii din sectorul respectiv. O atenție deosebită este necesară pentru promovarea asigurărilor agricole și dezvoltarea unor produse orientate către micii fermieri consolidând, în același timp, canalele de distribuție. În prezent, numai un mic procent din terenul arabil (aproximativ 18%) este acoperit de asigurările agricole, principalii utilizatori fiind fermele mai mari, în timp ce majoritatea micilor fermieri, care sunt mai vulnerabili la riscurile de producție, sunt neacoperiți. Mai mult decât atât, asigurările agricole din România se axează pe produse de bază. Pe lângă lipsa asigurărilor, firmele agricole se confruntă și cu niveluri scăzute de productivitate și subfinanțare. Mulți fermieri nu dispun de instruirea necesară pentru a realiza investiții dintr-o perspectivă comercială și consideră experiența cu băncile ca fiind una costisitoare și complicată.⁵³

Programele de educație financiară ar trebui să promoveze gândirea strategică pe termen lung, pentru a îmbunătăți perspectiva comercială a IMM-urilor și ar trebui să dețină următoarele obiective:

Obiectivul 1: Înțelegerea sistemului economic

- Înțelegerea modului în care factorii economici vor influența afacerile;
- Cunoașterea programelor guvernamentale de finanțare.

Obiectivul 2: Sporirea nivelului de cunoștințe cu privire la managementul financiar și planificare:

- Înțelegerea noțiunilor de contabilitate, buget și taxe;
- Înțelegerea modului de gestiune a fluxurilor de numerar;
- Cunoașterea cerințelor legale privind administrarea unei afaceri.

Obiectivul 3: Înțelegerea produselor financiare adresate IMM-urilor și a modului în care pot fi folosite pentru creșterea stabilității financiare:

⁵² oecd.org/finance/financial-education/OECD-INFE-core-competencies-framework-on-financial-literacy-for-MSMEs.pdf

⁵³ Incluziunea financiară în România: probleme și oportunități, Grupul Băncii Mondiale, martie 2020

- Înțelegerea produselor financiare disponibile pentru evitarea riscurilor asociate afacerilor (respectiv, asigurarea pentru riscuri, operațiunile de acoperire împotriva riscurilor);
- Promovarea produselor financiare digitale disponibile cu comisioane mai reduse și care pot să îmbunătățească eficiența proceselor de afaceri.

ALTE INFORMAȚII IMPORTANTE

Accesibilitatea produselor

Principalul obiectiv al acestui domeniu este asigurarea accesului la servicii financiare adecvate și la orice tip de consultanță /asistență necesară. Beneficiile serviciilor financiare ar trebui comunicate la scară largă în rândul populației. Când sistemul financiar este concentrat în anumite regiuni, există un efect negativ asupra creșterii, a distribuției veniturilor, a nivelurilor de sărăcie și a stabilității macroeconomice.

Este important să se facă diferența între doi termeni: folosirea și accesul la serviciile financiare. În timp ce incluziunea financiară se referă la folosirea serviciilor financiare, pentru analiza accesului la serviciile financiare este important să se analizeze și dacă prețurile și costurile pentru serviciile de bază duc la imposibilitatea folosirii acestora de către unele segmente ale populației.

Incluziunea financiară în România este afectată negativ de un nivel ridicat de neîncredere în instituțiile financiare, preferința ridicată pentru numerar și un nivel scăzut de educație financiară. Bucureștiul depășește alte regiuni din țară din punct de vedere al incluziunii financiare și al accesului la finanțe, oferind acces la rețeaua de bănci fizice, conturi bancare și acces la credite pentru persoane fizice mai sporit decât restul țării. Situația este similară și pentru întreprinderi, numai o mică proporție, de 8,6%, are acces la împrumuturi în țară. Sectorul cooperatist abordează doar parțial decalajele financiare din zonele rurale.⁵⁴

Oamenii din anumite regiuni (în special cele rurale) se confruntă cu dificultăți în a accesa servicii financiare din cauza problemelor digitale sau de transport. De asemenea, există anumite condiții care pot să îngreuneze și mai mult accesul, cum ar fi:

- acces fizic dificil la sucursalele bancare și brokerii de asigurare pentru persoanele cu mobilitate redusă;
- dificultăți în obținerea de finanțare pentru persoanele cu venituri variabile;
- dificultăți în accesarea produselor și serviciilor financiare din cauza unor reglementări dezvoltate deficitar (de exemplu cerințe privind documentele: o adresă stabilă sau angajare într-un sector de muncă formal);

⁵⁴ Incluziunea financiară în România: probleme și oportunități, Grupul Băncii Mondiale, martie 2020

- lipsa accesului la produse și servicii financiare din cauza unor deficiențe ale caracteristicilor produselor, prin care acestea devin neadekvate pentru anumite grupuri.

O mai bună infrastructură, piețe, tehnologii și parteneriate solide sunt extrem de necesare pentru depășirea constrângerilor legate de accesul fizic la finanțe.

De asemenea, este important să fie extins accesul la piețele financiare asigurând, în același timp, monitorizarea acestuia, cu scopul de a evita consecințele negative, atât pentru consumatori, cât și pentru stabilitatea financiară a țării.

Accesul la conturi bancare cu servicii de bază

Conform Băncii Mondiale, 58% dintre adulții din România dețin un cont bancar⁵⁵. Documentele pentru deschiderea unui astfel de cont sunt simple și chiar și non-rezidenții pot să deschidă conturi bancare. Băncile oferă servicii online și multe opțiuni asociate conturilor.

Cu toate acestea, principalele motive care conduc la un nivel relativ scăzut de incluziune financiară în România sunt:

- Un nivel scăzut de educație financiară;
- Lipsa încrederii populației în sistemul financiar;
- Ponderea ridicată a economiei subterane și nivelul de trai scăzut;
- Calitatea și gradul scăzut de adaptare a ofertelor la servicii financiare, în special în zonele rurale.

Adulții care nu au acces la servicii bancare sunt predispuși la nivele de educație scăzute. Conform sondajului Global Findex, adulții care nu dețin un cont la o instituție financiară au enumerat următoarele motive pentru acest lucru: bani prea puțini pentru a folosi un cont, dificultăți legate de costuri sau distanță sau un alt membru al familiei deține un cont. În acest context se evidențiază într-o și mai mare măsură importanța educației financiare și toate consecințele legate de accesibilitatea la produsele financiare.

În urma legii nr. 258/2017, clienților vulnerabili li s-au oferit fără costuri conturi care pot fi folosite pentru plățile de bază.

Accesul fizic

În luna septembrie 2018, în țară existau 4.515 de sucursale și 10.598 de bancomate, reprezentând 28 de sucursale și 68 de bancomate la 100.000 de adulți. Numărul sucursalelor bancare a scăzut din anul 2013 cu 30%, aceasta reducere fiind echilibrată de o creștere cu 10% a

⁵⁵ Baza de date Global Findex 2017 www.worldbank.org

bancomatelor și cu 70% a terminalelor PoS. Totuși, numărul terminalelor PoS la 100.000 de locuitori continuă să se mențină cu mult sub media Uniunii Europene.⁵⁶

Utilizarea serviciilor digitale este în creștere, conform sondajului Global Findex, procentul adulților care au declarat că au realizat plăți digitale a crescut de la aproximativ 41% în anul 2014 la peste 47% în anul 2017. Se preconizează că se va înregistra o nouă creștere a numărului operațiunilor disponibile online și că băncile vor închide sucursalele neprofitabile. Deși sunt disponibile servicii bancare mobile și pe internet, numai 12% dintre adulți folosesc un telefon mobil sau internetul pentru a-și accesa conturile. Prin urmare, trebuie să fie asigurat tot suportul necesar pentru ca serviciile bancare oferite online pe internet și /sau telefon mobil să poată fi utilizate de consumatori, în special de persoanele în vârstă, care, de obicei, preferă modalitățile tradiționale și încă apelează la sucursalele bancare.

Accesul la credite

Nivelul datoriei gospodăriilor este relativ scăzut în România, totuși proporția gospodăriilor îndatorate și potențial vulnerabile (venituri reduse și niveluri scăzute de educație) este ridicată (40%). În luna ianuarie 2019, Banca Națională a României a introdus pragurile maxime de îndatorare, un prag general acceptat pentru a identifica gospodăriile potențial vulnerabile. Ratele pieței sunt în prezent mici și, în contextul crizei cauzate de Covid-19, se estimează ca vor fi menținute la nivel redus.

Bucureștiul oferă un acces mai ridicat la împrumuturi (65% dintre adulți dețin împrumuturi, comparativ cu media națională de 36%) și deține cea mai mare valoare medie a împrumuturilor (cu 50% mai mare decât media națională).⁵⁷

Împrumuturile online, oferite în special de instituții nebancare mai mici, sunt încă limitate, însă devin tot mai vizibile și promovate. Creditele cu cost ridicat și pe termen scurt pot atrage probleme de îndatorare în viitor, în special în rândul persoanelor cu venituri mici și al grupurilor vulnerabile.

În ceea ce privește operatorii economici, există un sondaj semestrial, realizat la nivel național cu privire la accesul corporațiilor nefinanciare la finanțare desfășurat de Banca Națională a României pe un eșantion reprezentativ la nivel național și regional, din care IMM-urile reprezintă 85%. Conform ultimului raport publicat, IMM-urile folosesc într-o măsură semnificativă produsele instituțiilor financiar bancare și nebancare (33%-descoperit de cont; 14% - împrumuturi bancare pentru investiții de capital, leasing financiar , 22%- factoring).⁵⁸ Cu toate acestea, există o diferență în ceea ce privește accesul la împrumuturi și valoarea acestora în rândul societăților mari și medii comparativ cu cele mici și micro.

⁵⁶ Incluziunea financiară în România: probleme și oportunități, Grupul Băncii Mondiale, martie 2020

⁵⁷ Incluziunea financiară în România: probleme și oportunități, Grupul Băncii Mondiale, martie 2020

⁵⁸ Sondajul Băncii Naționale a României privind accesul la finanțare al corporațiilor nefinanciare în România, iunie 2018.

Majoritatea afacerilor agricole folosesc surse de finanțare nebankare. Cel mai des sunt folosite rezultatul reportat, împrumuturile de la acționari și creditele comerciale. Finanțarea bancară se axează în principal pe cultivarea de cereale și oleaginoase și mai puțin pe fructe și legume. Nu există legi specifice pentru împrumuturile acordate societăților mici sau întreprinderilor individuale și, prin urmare, băncile pot să își folosească propriul sistem intern de rating al creditelor. Conform reglementărilor BNR, băncile trebuie să analizeze nivelul veniturilor pe o anumită perioadă de timp și mulți mici fermieri au dificultăți în a prezenta declarații de venit, astfel că, în majoritatea cazurilor, sunt excluși din sistemul financiar. Instituțiile financiare nebankare ocupă însă un rol important în finanțarea societăților agricole și prezintă o serie de avantaje comparativ cu băncile.⁵⁹

Sectorul financiar și accesul la finanțare trebuie să fie revizuite la nivel național, datele actuale arătând în mod evident că sunt necesare eforturi pentru a adresa decalajele în legătură cu accesul la finanțare în întreaga țară.

Accesul și utilizarea serviciilor de asigurare

În anul 2019, densitatea asigurărilor din România (calculată ca raport între valoarea primelor brute și numărul de cetățeni) a crescut cu 10%. Ponderea asigurărilor de viață din România continuă să se mențină la un nivel scăzut comparativ cu alte state din Uniunea Europeană, însă a fost observată o tendință de creștere de 7%, ceea ce demonstrează un interes mai crescut al populației în privința produselor de asigurări de viață. Pentru categoria asigurărilor pentru locuințe s-a înregistrat de asemenea o creștere în anul 2019, atât pentru cele opționale, cât și pentru cele obligatorii. Polița de asigurare pentru locuințe este o poliță PAID (Pool-ul de Asigurare Împotriva Dezastrelor) și acoperă trei riscuri principale: cutremurele, inundațiile și alunecările de teren.⁶⁰

Totuși, asigurările agricole din România acoperă numai o mică porțiune din terenul agricol (18%), iar principalii utilizatori ai acestui tip de asigurare sunt fermierii mari. Legăturile cu băncile pentru comercializarea asigurărilor ca produse de tipul „bank-assurance” pentru protecție utilizate în cazul creditelor sau individual nu au avut succes până în prezent.⁶¹

Progresele din domeniul tehnologiei financiare („FinTech”)

Banca Națională a României a lansat „FinTech Innovation Hub” pentru a sprijini societățile care dezvoltă soluții inovative în domeniul serviciilor financiare. Proiectul vizează susținerea dezvoltărilor de pe piață în domeniul serviciilor financiare și în special al plăților, creând un mediu favorabil pentru dezvoltarea unor produse eficiente și convenabile, în scopul creșterii incluziunii financiare.

⁵⁹ Incluziunea financiară în România: probleme și oportunități, Grupul Băncii Mondiale, martie 2020

⁶⁰ Evoluția pieței asigurărilor în anul 2019, ASF România

⁶¹ Incluziunea financiară în România: probleme și oportunități, Grupul Băncii Mondiale, martie 2020

FinTech ar putea fi luat în considerare la dezvoltarea soluțiilor pentru îmbunătățirea capabilității financiare și pentru a susține persoanele în procesul de economisire, bugetare și planificare.

DRAFT